

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2013

Iva Honzová

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

**BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM
2010 - 2013**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Iva Honzová

Náhradní rodina jako záchrana nechtěných dětí

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Jana Slezáková

Jan Amos Komensky University Prague

Bachelor Course 2010 -2013

Bachelor Thesis

Iva Honzova

FOSTER FAMILIES TO HELP UNWANTED CHILDREN

Prague 2013

Thesis Adviser

PhDr. Jana Slezakova

2013

Iva Honzova

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne.....

Jméno a příjmení autora.....

Anotace

Mnoho mediálních přístupů vícekrát prezentovalo jednoduchou a srozumitelnou informaci o tom, že výchova, která je založená na neosobním vztahu dospělého a dítěte, je omylem s tragickými následky pro dítě a následně pro celou společnost. Proto výchova opuštěných dětí je vysoko aktuálním celospolečenským tématem. Existujícím možným řešením pro opuštěné děti je návrat do rodiny vlastní nebo náhradní. Dětský domov sice zabezpečuje péči o tyto děti, ale je vnímán jako ne příliš vhodná instituce pro zdravý rozvoj dítěte.

V celé Evropě dochází k reformování systému podpory rodin a ústavní péče a k hledání nových forem náhradní výchovy. V současnosti se i v České republice uskutečnil výrazný posun v možnostech řešení situace opuštěných dětí.

Klíčové pojmy:

Adopce (osvojení)

Dítě

Náhradní rodina

Rodina

Pěstounská péče

ANNOTATION

It has been mentioned many times in media that bringing up a child based on impersonal relationship of an adult and a child is a mistake that can lead to tragical consequences for a child and the whole society. That is the reason why bringing up children that are left alone has become current topic across our society. However there is a solution for these children and that is to either return them to their own family or find them suitable foster care. Orphanage can offer suitable care for all these children but may not be the best option for healthy development of the children. There has been some changes across Europe in the support of the families, foster care system and searching of new forms of foster care. There has been a big progress in finding new solutions for orphans and unwanted children in Czech Republic as well.

Key words

Adoption

Child

Foster Family

Family

Foster Care

OBSAH

<i>ÚVOD</i>	9
1. RODINA	11
1.1. Podstata a charakter rodiny	11
1.2. Uspokojení psychických potřeb dítěte v kontextu rodiny	14
1.3. Význam rodinného prostředí pro formování dítěte	15
2. NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V SYSTÉMU SPOLEČNOSTI	16
2.1. Osvojení (Adopce).....	17
2.2. Pěstounská péče	18
2.3. Náhradní rodinná péče	19
2.4. Poručnictví a opatrovnictví	20
2.5. Mezinárodní osvojení	21
2.6. Profesionální pěstounská péče	22
3. SPECIFIKA PŘÍPRAVY ŽADATELŮ NA NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI	24
3.1. Fáze procesu náhradní rodinné péče.....	24
3.2. Organizování náhradní rodinné péče městským úřadem sociálně právní ochrany dětí.....	25
3.3. Organizování náhradní rodinné péče městským úřadem, Sociálně právní ochrany dětí, určený na výkon působnosti na účely organizování náhradní rodinné péče	26
3.4. Podmínky, rozsah a obsah přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči.....	27
4. CÍL PRŮZKUMU, CHARAKTERISTIKA PROZKOUMANÝCH VZORKŮ, POUŽITÉ METODY, VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE	34
4.1. Cíl průzkumu	34
4.2. Charakteristika prozkoumaných vzorů	35
4.3. Použité metody.....	36
4.4. Výsledky a jejich interpretace.....	37
5. Diskuze	58
<i>ZÁVĚR</i>	62
<i>SEZNAM ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ</i>	64
<i>SEZNAM ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ</i>	66

<i>NEPUBLIKOVANÉ PRAMENY:</i>	66
<i>PRÁVNÍ PRAMENY:</i>	66
<i>INTERNETOVÉ ZDROJE</i>	66
<i>VYSVĚTLIVKY:</i>	67
<i>SEZNAM GRAFŮ</i>	68
<i>SEZNAM TABULEK</i>	69
<i>SEZNAM PŘÍLOH</i>	70
<i>PŘÍLOHY</i>	<i>I</i>
PŘÍLOHA 1: Dotazník náhradním rodičům	I
PŘÍLOHA č.2: DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ PÉČE	VII
<i>BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE</i>	4

ÚVOD

„ Dítě považuje za svého rodiče toho, kdo se o něj skutečně stará, ne toho, kdo ho zplodil a porodil“.

Zdeněk Matějček

Cílem mojí práce je nastínění problematiky náhradní rodinné péče. Poukázat na možnosti bezdětných rodin. Analyzovat lidi s problematikou náhradní rodinné péče, jejich potřeby a psychiku.

Mnozí z nás měli pravděpodobně to štěstí, že vyrůstali v rodině, obklopení láskou rodičů, mezi sourozenci a příbuznými. Vnímáme to jako samozřejmost, pro někoho to však může být nedosažitelný sen. Sen opuštěných dětí, dětí v dětském domově. Tisíce dětí žijí v dětských domovech, svoje dětství a dospívání prožívají mimo rodiny. Nepoznají, co je to rodičovská láska, pocit bezpečí a teplo domova.

V Dohovoru o právech dítěte (1989) se mluví o: “V zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti dítěte musí vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“. Dítě má právo vyrůstat v rodině, ne však v každém prostředí rodiny dochází k přiměřenému uspokojení jeho potřeb. Je velmi mnoho rodin, které nedokážou poskytnout, z jakýchkoliv důvodů, tyto základní potřeby, a tak zabezpečit dítěti zdravý vývoj. Děti rostou v takových rodinách, nemají daleko od toho, aby byly umístěné v ústavech. Odebrání dítěte z péče rodičů je mimořádným zásahem společnosti do života rodiny, v mnohých případech však jde o zásah, který je poslední možnou záchranou. Je vizitkou společnosti, jak se o opuštěné děti postará. Dokonce je její povinností řešit problém narušené stability rodiny a nahradit dětem, které nejvíce pociťují důsledek této skutečnosti, na kratší nebo delší dobu harmonickou rodinu. Problematikou náhradní výchovy se zabírají odborníci z mnohých vědních disciplín - psychologie, pedagogiky, sociální práce i medicíny. Jde tedy o multidisciplinární problém se zřetelným společenským hlediskem. V současnosti přibývá počet sociálních sirot, opuštěných dětí žijících rodičů, dětí s mentálním a tělesným postižením,

zanedbávaných dětí, romských dětí, v ústavní péči. Přednost před ústavní péčí dostává náhradní rodinná péče, v které se do popředí dostává osvojení. Pěstounská péče a profesionální náhradní péče. To jsou modely, které dítěti nahrazují jeho původní rodinu. Velký význam se připisuje působení na širší veřejnost v tom směru, aby se náhradní rodinná péče nepodceňovala, ale naopak, aby se hodnotila jako významná pomoc opuštěným dětem.

1. RODINA

1.1. Podstata a charakter rodiny

Rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí. Všichni pocházíme z rodin. Rodiny jsou nukleární, rozšířené, multigenerační, neúplné... Rodina je kulturou sama o sobě, se specifickými hodnotami a unikátními způsoby realizace svých snů. Rodina, jako pojem z hlediska filozofického, sociologického, biologického, psychologického, náboženského i politického, má mnoho interpretací. Různí autoři, od římských časů až do dnes, se pokoušejí definovat rodinu jako systém z hlediska jejích funkcí a místa společnosti, což poukazuje na potřebu nadále zvažovat její význam. Rodina, jako biologicky důležitá pro udržení lidstva a jako jednotka společnosti, reprodukuje člověka jako organismus a kulturní bytost (Matoušek, 1993). Vycházející z této definice, Matouškův model rodiny vytvářejí rodiče, jejich děti, případně prarodiče a tento celek je v čase a v prostoru neobyčejně stabilní. Rodina je místem neformálních vztahů, které poskytují dítěti první kontakt se společností. Dítě tu získává svůj status, zastává určitou roli, učí se mezilidským vztahům a prostřednictvím nich se začleňuje do života. Základní definice pojmu rodiny je daná v zákoně č. 94/1963 Z. o rodině a o změně doplnění některých zákonů: „Rodina založená manželstvím je základní buňkou společnosti. Společnost všechny formy rodiny všestranně chrání.“ Ne všichni autoři z odborných kruhů souhlasí s definicí rodiny v této právní normě, proto pojmové vymezení rodiny je různé, ale ve své podstatě stejné. Rozinajová rodinu považuje za „společensky schválenou formu trvalého spoluzití osob vázaných svazkem krve, manželství a nebo adopce“ (1981, s. 39). Matula (1995, s.8) vidí rodinu jako společenství života a výchovy, které je prvním a nejdůležitějším prostorem individuálního bezpečí a zprostředkováním smyslů života. Pro dítě je prvním a nejdůležitějším výchovným společenstvím, neboť právě v prvních letech získá orientaci na celý život. Z hlediska psychologie je rodina místo, kde se osobnost vytváří po duševní a charakterní stránce do osobnosti zdravé a společnosti užitečné. Je to místo, kde je prostředí stálé, citově příznivé, vřelé, přijímající. Především takovým životním prostředím by rodina měla být (Matějček, 1994). Společnost vytváří a formuje rodinu, rodina zpětně působí na život společnosti.

„Zplození dítěte a péče o něj jsou jedním z hlavních životních témat. Čistě biologicky je to vůbec naše základní otázka: odevzdat geny, zachovat rod. U člověka jde však o větší, rozsáhlejší poslání: nestačí porodit dítě a pečovat o něj tak dlouho, dokud nebude schopné se uživit samotné. Je potřebné se naučit ho lidsky cítit, myslet, adaptovat se na složitou lidskou společnost, přijat kulturu svého národa. Tak vzniká ono dlouhé a krásné, i někdy těžké rodičovské stádium, hlavní život většiny z nás.

Vychovat tělesně i duševně zdravé, zdatné děti, odevzdat jim to nejlepší, co jsme sami převzali od rodičů a z jiných zdravých zdrojů, pomoc jim začlenit se do společnosti jako jejich platní a tvořiví členové - to je smysl celého našeho do dnešního vývinu a velký test osobní zralosti.“ (Říčan, 2004, s-258).

Charakter rodiny je i historicky determinovaný, podmíněný stavem kulturního a civilizačního vývinu společnosti, v kterém rodina žije. Její základní úlohy spočívají podle Matějčka (1994,s.105), Matouška (1997, s. 31) a Rozinajové (1981, s.82) ve funkci:

- Biologické,
- Výchovní,
- Emocionální,
- Ekonomické,
- Ochranné a socializační.

Košta (1993, s. 82) uvádí a charakterizuje funkce rodiny v naší společnosti takto:

- a) Reprodukční funkce – napříč různými experimentům a úsilím se rodina pokládá za nejvhodnější úvar zabezpečující potomstvo, zachování společnosti.
- b) Ochranné funkce – rodina poskytuje pocit bezpečí dětem.
- c) Socializační funkce – společnosti prostřednictvím rodičů a příbuzných sleduje chování dítěte a přináší svoji kulturu, normy a hodnoty a jazyk na mladou generaci.

- d) Regulační funkce sexuálního chování – každá společnost určitým způsobem reguluje sexuální chování svých členů rodiny a rodina se ukazuje jako vhodný způsob regulace.
- e) Emoční funkce – rodina poskytuje citové zázemí a uspokojuje potřebu intimních vztahů.
- f) Funkce zabezpečení statusu – každá rodina poskytuje dětem tzv. přepsaný status a ovlivňuje jich při hledání svého místa ve společnosti.

Rodina není jedinou institucí, která se bude starat o prospěch, ochranu a vzdělání dítěte, teda bude mít vliv na utváření jeho osobnosti. Svoji úlohu tu sehrává i škola, hřiště, přátelé, zaměstnání, atd. Rodina má však mezi všemi sociálními vlivy přeci jen jedinečné a výsadní postavení v několika směrech:

- jen ona stojí na začátku a má tedy možnost ovlivňovat vývoj dítěte v jeho nejcitlivějších fázích
- nejpřirozenějším způsobem a nejvýznamněji může uspokojovat základní psychické potřeby dítěte
- je modelem mezilidských vztahů, který si dítě ponese dále do života a s ním bude porovnávat všechny další vztahy, do kterých vstoupí (Matějček, 1994).

1.2. Uspokojení psychických potřeb dítěte v kontextu rodiny

Vývoj jedince je mimořádně složitý proces, a proto poznatky o něm tvoří první nevyhnutelný krok k pochopení každého dítěte. Ideální je dát dítěti, které přijde na svět, vhodné podmínky a umožnit mu přirozený vývoj. Proto je důležité poznat hlavní potřeby dítěte.

Odborníci výcvikového programu PRIDE definují 5 hlavních oblastí vývoje člověka, které můžeme určit a později vidět na dětech, které se stanou dospělými:

1. Fyzické potřeby:
Ubytování, strava, teplo, fyzické projevy jako obětí, polibky, držení a doteky, bezpečí.
2. Emocionální a psychické potřeby:
Láska, pocit příslušnosti, jistota, bezpečí.
3. Sociální potřeby:
Schopnost budovat vztahy, komunikovat, řešit problémy, vycházet s druhými lidmi a jinými kulturami.
4. Naučné potřeby:
Uspořádání hodnot a morálky, učení se zručnostem v životě, potřeba učení ve škole
5. Morální potřeby:
Rozlišování dobra od zla.

Uspokojení základních psychických potřeb není jednostranný proces, tedy jen od rodičů k dítěti, ale probíhá i v opačném směru, od dítěte k rodičům. Dítě svojí existencí a svým spolužitím s rodiči stejně přirozeně a účelně uspokojuje psychické potřeby svých dospělých vychovatelů (Matějček, 1994).

1.3. Význam rodinného prostředí pro formování dítěte

Pro dítě je rodinné prostředí prvním místem, kde poznává spolužití lidské komunity, hodnotový řebříček, rodinný citový náboj.

Dítě k svému vývoji potřebuje kromě zabezpečení primárních potřeb stabilní prostředí a přítomnost osob na jeho vývoji vysoko citově zaangażovaných (Matoušek, 1993, s. 10). Tato angažovanost je oboustranná: rodiče s dětmi se spolu ztotožňují, podporují, spoléhají se na sebe a taktéž se nevyhnou konfliktům. To v ústavní výchově není možné dosáhnout.

Hlavními prostředky rodinné výchovy jsou rodinná atmosféra, životní styl dospělých, mravní normy a hodnotové systémy dospělých členů. V rodině je to hlavní model mužské a ženské osobnosti, které přispívají k správnému rozvoji dítěte. Příspěvky otce a matky jsou ve výchově navzájem nezastupitelné. U obou je potřebná láska a něha matky, jak i tvrdá ruka a racionálnost otce. Tím se udržuje citová vazba mezi rodiči a dětmi, která je důležitým činitelem v ranných vývojových stádiích, ale i v pozdějším období, přičemž se zřetelněji uplatňuje názor, že by měla být sledovaná v průběhu celého života.

V harmonické rodinné atmosféře se utváří základy sebeoceňování dítěte, a to už od útlého dětství v souvislosti v saturacích potřeb bezpečí a lásky (Matula, 1995, s. 12).

Můžeme tedy říct, že rodinné prostředí je základním formujícím činitelem. Péče rodičů, projevy lásky jsou nevyhnutelnou podmínkou zdravého vývoje dětí. Dospělí jsou pro dítě vzorem a je velmi důležité, jak se rodiče k sobě chovají, k svým dětem, ke svým rodičům, příbuzným. Prostředí může mít rozmanitý vliv. Nepříznivé domácí prostředí může u jednoho dítěte vyvolat neurózu, u druhého změnu povahy, u jiných poruchu chování, nebo může vést až k delikvenci.

Autorka Rozinajová (1988) popisuje rodinné prostředí jako malý kolektiv, kterého členové jsou vázání silnými citovými pouty, proto pozitivní příklad ze života rodičů je nejpůsobivějším kladným činitelem, který formuje osobnost dítěte. Pro dítě je důležitá harmonie a uspořádání jeho života. To, na co jsme si v dětství zvykli jako na přirozené, je nám milé.

2. NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE V SYSTÉMU SPOLEČNOSTI

„Náhradní výchova představuje významný právní prostředek pomáhající řešit nepříznivou situaci dětí, o které se vlastní rodiče nestarají buď z objektivních důvodů, anebo své rodičovské práva zneužívají, či závažným způsobem zanedbávají.“ (Matěj, 1998, s. 14).

V procesu výchovy budoucích generací náhradní rodinná péče (dále jen NRP) zaujímá v společnosti důležité postavení. Současný systém péče v České republice o opuštěné děti je jedna z mnohých problematických oblastí sociální politiky. Stále u nás existuje vysoké procento dětí, které nemůžou z různých důvodů (zanedbávání, opuštění, úmrtí rodičů apod.) vyrůstat ve vlastní rodině a jsou odkázané na pomoc společnosti. Dítě, které se ocitá různými, ne jim zaviněnými okolnostmi mimo rodinu, dostává nové šance pro rozvinutí vlastní osobnosti v rodinném prostředí. NRP má úplně a nebo částečně opuštěnému dítěti umožnit, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, které by uspokojovalo jeho základní psychické potřeby, harmonicky rozvíjelo jeho osobnost a připravovalo ho pro uspokojivé společenské zařazení (Matějček, Ditrich, 1994). V smyslu právního předpisu, zákona č. 94/1963 o rodině, se za náhradní rodinnou výchovu v rodině považují tyto formy:

ADOPCE (OSVOJENÍ)

PĚSTOUNSKÁ PÉČE

SVĚŘENÍ MALOLETÉHO DÍTĚTE DO OSOBNÍ PÉČE JINÉ FYZICKÉ OSOBY
NEŽ RODIČE (dále jen náhradní osobní péče)

PORUČNICTVÍ A OPATROVNICTVÍ

Rozdíly mezi jednotlivými formami spočívají v rozsahu vzájemných práv a povinností, v způsobu společenské kontroly nad výkonem práv a povinností občana, kterému bylo dítě svěřené. Tyto vztahy mezi dítětem a jinou osobou jako je rodič, upravuje a chrání osobitá právní norma. Vznikají vždy rozhodnutím soudu a jejich obsah tvoří práva a povinnosti vyznačené buď zákonem anebo soudním rozhodnutím.

V kapitole NRP v systému společnosti podáváme rozbor jednotlivých forem náhradní výchovy ze dvou hledisek: sociálně-právního a psychologicko-pedagogického.

SOCIÁLNO-PRÁVNÍM HLEDISKU se zabýváme podmínkami vzniku dané formy, rozsahem vzájemných práv a povinností dítěte, náhradního rodiče a státu.

PSYCHOLOGICKO-PEDAGOGICKÉHO HLEDISKA vzpomínáme z důvodu vyzdvižení prvořadého zájmu uspokojení základních potřeb dítěte na jedné straně a na druhé straně z důvodu obeznámení potencionálních náhradních rodičů nejen s pozitivními jevy a konečnou bezproblémovostí úkonů náhradního rodičovství, ale i o starostech a těžkostech při výchovných postupech a vlastních životních postojích. Psychologicko-pedagogické hledisko uvádíme jen při prvních dvou formách náhradní výchovy, při osvojení a pěstounské péči, nakolik obsahová náplň výchovy dalších forem je s pěstounskou péčí v podstatě stejná.

2.1. Osvojení (Adopce)

Osvojením vzniká umělý rodičovský vztah, v důsledku kterého dítě nabývá k osvojitelovi také právní postavení, jako kdyby bylo jeho vlastním dítětem. Prostřednictvím osvojení možno dítěti zajistit co nejpřirozenější chybějící soustavu individuální péči a lásky, stálý zdroj citových podmětů, potřebu spolužití, pocit jistoty, bezpečí, ochrany a všechny činitele nutné pro formování a rozvoj osobitých, citových, rozumových a mravních vlastností dítěte (Matěj, 1998).

Podmínky pro adopci (osvojení):

- A) Osvojit je možné jen máloleté dítě, když je osvojení v jeho zájmu.
- B) Mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl.
- C) Osvojitelem se může stát jen osoba způsobilá na právní úkony v plném rozsahu.
- D) Soud je povinný zjistit na základě lékařského vyšetření, jestli se zdravotní, tělesný a duševní stav osvojence a osvojitele nepřiči účelu osvojení.
- E) Jako společné dítě můžou máloletého osvojit jen manželé.

F) Máloleté dítě může výjimečně osvojit i osamělá osoba, když jsou splněné předpoklady, že osvojení bude v zájmu dítěte.

G) Když je máloleté dítě schopné posoudit dosah osvojení, je potřebný i jeho souhlas.

H) Osvojení zásadním způsobem zasahuje do právního postavení rodičů, proto na osvojení je potřebný jejich souhlas, jestli tento zákon neustanovuje jinak. Souhlas na osvojení není potřebný v případech:

- když rodiče neprojevili nejméně po dobu šesti měsíců o dítě skutečný zájem
- když po čas nejméně dvou měsíců po narození dítěte neprojevili o dítě žádný zájem, jestli jim v tom nebránila závažná překážka
- když dají souhlas na osvojení předem, bez vztahu k určitým osvojitelům (musí mít písemnou formu, uskutečněnou před soudem a nebo orgánem sociálně-právní ochrany).

V případě, že jsou rodiče zbaveni rodičovských práv a nebo zemřeli, přidělení na osvojení dává opatrovník dítěte. Odvolání souhlasu je možné, než soud na základě rozhodnutí neumístní dítě do péče budoucích osvojitelů.

I) Před rozhodnutím soudu o osvojení musí být máloleté dítě nejméně po dobu devíti měsíců v péči budoucího osvojitele. Náklady spojené s před osvojitelkou péčí uhradí budoucí osvojitel.

J) Když se pěstoun rozhodne si osvojit máloleté dítě, nevyžaduje se, aby před rozhodnutím soudu o osvojení bylo dítě v předosvojitelské péči devět měsíců, když pěstounská péče trvala alespoň po tuto dobu.

2.2. Pěstounská péče

Pěstounská péče podléhá Zákonu o rodině 94/1963 Sb. a sociálně právní ochraně dítěte č. 359/1999 Sb.

V oblasti náhradních rodino-právních vztahů má pěstounská péče osobitní postavení, kterou řídí, kontroluje a hmotnou podporu zabezpečuje stát. O svěřením dětí do

pěstounské péče (dále jen PS) se uvažuje u dětí, které se z právního, zdravotního a nebo sociálního hlediska nedostanou do rodiny osvojitel, a nebo pro děti, u kterých výchova ze strany rodičů není zabezpečená z dlouhodobých příčin. Naše rodinné právo zastává stanovisko že „výchova dětí je především právem a povinností rodičů“. Jak rodiče nezabezpečují řádnou výchovu dětí, příslušné orgány mohou udělat potřebná výchovná opatření, ke kterým patří i svěření dítěte do PS. Příspěvky na úhradu a odměny pěstounů se odvíjí od zákona o státní sociální podpoře č.117/1975 Sb.

Podmínky pro pěstounskou péči:

- A) Svéření do pěstounské péče musí být v zájmu a na prospěch máloletého dítěte.
- B) Do pěstounské péče možno svěřit jen máloleté dítě.
- C) Pěstounem se může stát jen fyzická osoba s trvalým pobytem na území ČR, která má způsobilost na právní úkony v plném rozsahu, osobnostní předpoklady, především morální, zdravotní a předpoklady na zabezpečení dítěte
- D) Když máloleté dítě, které má být svěřené do pěstounské péče, je schopné posoudit obsah této péče, je potřebné i jeho vyjádření.
- E) Když není nad máloletým dítětem nařízená ústavní péče, je možné tak svěřit do péče budoucích pěstounů dítě jen se souhlasem rodičů.

2.3. Náhradní rodinná péče

Tato forma NS se uplatňuje v případě, když to vyžaduje zájem dítěte a je svěřené do osobní péče jiné fyzické osoby než rodičovi, soud může rozhodnout o této formě. Opatření, které umožňuje náhradní osobní péče (dále jen NOP), je opatřením spíše přechodného charakteru, když se rodiče z různých důvodů nemůžou o dítě dostatečně postarat (např.: následkem dlouhodobé nemoci, nepříznivých životních okolností).

Jak pominou důvody tohoto opatření, soud ho zruší a může stanovit jiné opatření, případně může dítě vrátit rodičům (rodičovi), pokud jsou schopni ho řádně vychovávat (Roháček, Matej 1995, s. 14).

NOP je forma nejčastěji plněná starými rodiči a nebo příbuznými nezletilého dítěte.

Pokud jde o vlastní péči o dítě, obsahová náplň, je v podstatě stejná s náplní PS. Rozdíly spočívají v tom, že v PS jsou spojené různé hmotné a jiné výhody, protože obvykle řeší dlouhodobou nepříznivou situaci absence rodičovské péče dítěte a s formou NOP tyto výhody nekorespondují.

Podmínky náhradní sociální péče:

- A) Svěření vyžaduje zájem máloletého dítěte.
- B) Dítě možno dát do NOP jen fyzické osobě s trvalým pobytem na území České republiky, která má způsobilost na právní úkony v plném rozsahu, která poskytuje záruku jeho řádné výchovy.
- C) Při svěření NOP soud upřednostní příbuzného máloletého dítěte.

2.4. Poručnictví a opatrovnictví

Jedním ze specifických právních prostředků, kterými legislativa zabezpečuje sociálno-právní ochranu máloletých dětí, je poručnictví a opatrovnictví.

Potřeba ustanovit dítěti opatrovníka vzniká v případě, že oba rodiče dítěte zemřeli, byli zbaveni rodičovských práv a nebo nemají způsobilost na právní úkony v plném rozsahu (Roháček, Matej, 1995).

Taktéž dítě, které je sice ve výchově svých rodičů, ale zájmy rodičů nejsou totožné s jeho zájmy, je potřebné chránit prostřednictvím tohoto opatření (jestli má dítě majetek a nebo při rozvodu rodičů – v tomto případě jde o kolizního opatrovníka).

Podmínky pro poručnictví a opatrovnictví:

- A) Poručnictví i opatrovnictví musí být na prospěch máloletého dítěte.
- B) Soud poručnictvím pověřuje přednostně příbuzného dítěte a nebo blízkou osobu, která má všechny potřebné předpoklady na úspěšné vykonávání této funkce

(vztah k dítěti a požadované osobní vlastnosti). Jinak možno tímto úkolem pověřit kteroukoliv vhodnou osobu, případně i právnickou osobu. Poručníkem může být i obec.

- C) Se zřetelem na význam této funkce se vyžaduje, aby ji poručník i opatrovník převzal dobrovolně.

2.5. Mezinárodní osvojení

Svoje specifika má mezinárodní osvojení. Schooler (1999) říká, že když se rodina rozhodne osvojit si dítě jiné rasy, kultury, či etnického původu, rozhodne i o tom, že změní kurz nejen své generace, ale i budoucí generaci. Rodina přestává být rodinou jedné rasy či kultury.

Za poslední roky se s tímto fenoménem setkáváme opakovaně, proběhlo i několik znejišťujících informací na toto téma. Tato forma náhradní výchovy je možným řešením v případě, že se pro dítě nedaří najít náhradní rodinu v krajině původu.

Mezinárodní osvojení je upraveno Úmluvou o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení, kterou vypracovala a přijala Haagská konference mezinárodního práva soukromého v roce 1993. Tato úmluva v ČR nabyla platnosti 1. 6. 2000 a spolu se zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, umožňuje osvojení dětí z/do ciziny.

Právně volné děti, pro které se během 6 měsíců nepodaří nalézt vhodnou rodinu v ČR, jsou nabídnuty prostřednictvím Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně do osvojení v cizině. Pokud by se našla pro dítě rodina v cizině a zároveň se podařilo nalézt rodinu v ČR, je upřednostňována naše rodina, neboť dle Úmluvy o právech dítěte má dítě přednostní právo žít v zemi svého původu. Pokud se pro žadatele o osvojení nepodaří vytipovat vhodné dítě z celé ČR, je možné, pokud si to přejí, hledat pro ně dítě v cizině.

Dochází zde ke vzniku stejných právních vztahů jako mezi rodiči a dětmi. Důležité je zvážit u jednotlivých dětí jaká forma náhradní rodinné péče pro ně bude

nejideálnější. Obzvláště u sourozenců, nebo dětí starších se osvědčila jako vhodná pěstounská péče. Žadatelé o dítě si mohou klást jisté podmínky, jaké dítě by chtěli, zda chlapce nebo dívku, zda malé dítě, nebo větší atd.

Od roku 2000 do roku 2008 byl zaznamenán velký nárůst zájmu o mezinárodní adopce z České republiky, potvrdilo to MPSV (Ministerstvo práce a sociálních věcí). V rozmezí těchto osmi let odešlo z České republiky do před adopční péče a mezinárodního osvojení 277 dětí. Nejvíce jsou děti z České republiky osvojovány do Dánska, Německa a Itálie.

2.6. Profesionální pěstounská péče

Od roku 2006 bylo toto téma velmi diskutováno a byly získávány všechny poznatky okolních států, které tuto možnost již využívaly. Až k 1. 1. 2013 byla tato novela schválena i u nás v České republice. Je to pro dítě možnost, jak neztratit svůj kontakt v rodinném prostředí. V tomto prostředí může být dítě jen po dobu jednoho roku, v této době se mu hledá jiná, trvalá forma náhradní rodinné péče (pěstounská péče, adopce).

Ve většině států západní Evropy se osvědčil systému takzvané profesionální pěstounské péče. Jde o formu pěstounské péče, jež je poskytována na základě odborné partnerské spolupráce mezi sociálním pracovníkem, dalšími odborníky, pěstouny a biologickou rodinou dítěte. Tato forma pěstounské péče umožňuje, aby dítě nebylo tak často vychováváno v ústavu, ale v náhradní rodině. Tito profesionální pěstouni absolvují speciální školení a je jim zajištěna dobrá sociální a odborná podpora. Dítěti je tak umožněno vyrůstat ve fungujícím rodinném prostředí, v němž se mu dostává přijetí, zájmu a lásky. Profesionální pěstouni jsou schopni poskytnout adekvátní péči i dětem postiženým, opožděným ve vývoji nebo traumatizovaným. Za práci jsou finančně odměňováni a je jim poskytnuta další odborná pomoc. V mnoha případech, za pomoci odborných sociálních pracovníků a také spolupráce profesionálních pěstounů, se mohou děti vrátit do své biologické rodiny (Vrtbovská, 2005).

Dle Pazlarové (2003) tyto speciálně vybrané a vyškolené pěstounské rodiny přebírají do péče děti z rodin, ve kterých se objeví akutní potřeba umístit dítě alespoň dočasně mimo biologickou rodinu. Jedná se tedy o pomoc biologické rodině na přechodnou dobu, než se vyřeší problémy, díky nimž muselo dítě z rodiny odejít. V zahraničí je velká část dětí umístěna v pěstounských rodinách se souhlasem svých biologických rodičů. Velice důležité je to, že děti s rodiči neztrácejí kontakt. Rodiči není toto řešení vnímáno jako trest, nýbrž jako pomoc. Jedná se o řešení použitelné v případě zdravotních i sociálních problémů např. léčba závislostí, psychologické či psychiatrické problémy, vztahová krize, momentální tíživá sociální situace, nemoc rodičů atd.

Mezi současnými trendy v péči o dítě ve světě se stále více prosazuje cesta maximální sanace biologické rodiny. Existují detailně propracované systémy podpory a služeb, poskytované rodinám v ohrožení. Ukazuje se, že tento přístup je jednak prospěšnější pro dětský vývoj, ale také mnohem levnější než dlouhodobé umístění dětí v ústavních zařízeních.

3. SPECIFIKA PŘÍPRAVY ŽADATELŮ NA NÁHRADNÍ RODINNOU PÉČI

3.1. Fáze procesu náhradní rodinné péče

Na celém procese přípravy žadatelů o NRP se podílí více institucí. Každá má své úkoly a jejich společným cílem je rozhodnout, jestli žadatelé jsou vhodnými uchazeči a připravit je na roli náhradních rodičů. Přispívají k tomu, aby náhradní rodiny vytvářely pro děti takové podmínky, v kterých by prožívaly pocit jistoty, bezpečí, opory a opravdový lidský cit.

Oblast, kterou tato problematika v sobě zahrnuje, zabírá dokonce i v mezinárodním měřítku několik státních i nestátních institucí, podílejících se na zprostředkování NRP. Patří sem soudnictví, psychologické služby, zdravotnictví, sociální a zdravotnické zařízení, ústavy. Úkolem těchto institucí je především práce se žadateli o NRP, biologickými rodiči a s jejich dětmi v sociální a emocionální tísní, které jsou vlastně z hlediska práv dítěte spouštěcím mechanismem celé problematiky NRP a v neposlední řadě je to práce s lidmi, kteří jsou náhradními rodiči, a osvěta veřejnosti přes média. V sociálním zařízení, kterým je například dětský domov, předchází diagnostický ústav pro děti od tří let, kde délka pobytu obvykle trvá do tří měsíců. Většina dětí potom přechází do dětského domova (anebo do výchovných ústavů), kde zůstávají až do dosažení plnoletosti. Menšina z nich se vrátí do původní rodiny.

Biologický rodič je ve většině případů žijícím rodičem, může být pozbavený rodičovských práv a nebo mu mohou být omezené. Z další pozice vstupují do problematiky žadatelé NRP. Ucházejí se na příslušných sociálních oddělení, nejčastěji o možnost adopce (osvojení), ale i jinou formu NP. Přes časově fyzicky i psychicky náročnou cestu sbírání a vyřizování si příslušných hodnocení, posudků, údajů a informací, se dostanou do fáze zařazení do čekací listiny žadatele o NRP na městském úřadu sociálně právní ochrany dětí. Ve většině případů se stávají čekateli na zprostředkování interakce s dítětem. Délka jejich čekání je ovlivněna mírou jejich tolerance vůči charakteristikám a vlastnostem dítěte, ale i vnějšími příčinami, nepodmíněnými samotnými žadateli. Městský úřad oddělení sociálně právní ochrany dětí určený na organizování NRP ve spolupráci s dětským domovem realizuje interakci

žadatelů s dítětem podle jejich preferencí. Podíl státních a nestátních subjektů, podílejících se u nás na zprostředkování NRP a nebo zabezpečování jiné formy v péči o opuštěné dítě, je zatím v nepoměru vůči státní síti. V současnosti osvěta veřejnosti je místem, kde je vhodné investovat svoje síly, vždyť i postoje žadatelů o náhradní péči a jejich kvalita může podnítit a přispět k rozvoji NRP v Česku.

3.2. Organizování náhradní rodinné péče městským úřadem sociálně právní ochrany dětí

Podle zákona č. 94 o rodině má městský úřad oddělení sociálně právní ochrany dětí vymezené své kompetence.

- 1) Spolupracuje s obcí a občanskými sdruženími, církevním společenstvím, zaměřenými na pomoc rodinám a dětem.
- 2) Pro posouzení vhodnosti žadatelů o NRP zjišťuje všechny skutečnosti potřebné pro zhodnocení jejich předpokladů na náhradní rodičovství:
 - bezúhonnost, příjem a zdravotní stav.
 - zhodnocení psychosociálních předpokladů na základě vyšetření a přípravy v centru poradensko-psychologických služeb případně nestátního subjektu.
 - na základě spisové dokumentace a vlastních poznatků o rodinném životě, majetkových a bytových, sociálních poměrech, získaných prací v rodině, zhodnotí vhodnost žadatelů a zapíše (nezapíše) do seznamu žadatelů vhodných vykonávat NRP.
- 3) vede přehled a písemnou dokumentaci:
 - vhodných občanů vykonávat NRP
 - přehled dětí, pro které je třeba zabezpečit NRP
 - všech dětí umístěných v ústavní výchově.

4) V rámci ověřování vhodnosti žadatelů vykonávat NRP spolupracuje s CPPS a nebo s nestátním subjektem a žádá ho o odborné posouzení a zhodnocení psychosociálních předpokladů žadatelů pro výkon náhradního rodičovství.

5) Sleduje vývoj dětí:

- v NRP
- v ústavní výchově a v ochranné výchově a za účelem překvalifikování na vhodnější formu připravuje na návrat do původní rodiny a nebo hledá náhradní rodinu.

6) Spolu se spisovou dokumentací předkládá městskému úřadu oddělení sociálně právní ochrany dětí určenému na výkon působnosti na účely organizování NRP přehled:

- dětí, kterým třeba zabezpečit NRP, když je nemožné zabezpečit v okrese
- občanů vhodných vykonávat NRP, pro které nebyly vhodné děti v rámci okresu, městského úřadu, oddělení sociálně právní ochrany dětí nemá v kompetenci zprostředkovat nadvázání osobního vztahu mezi dítětem a občany, vhodnými vykonávat NRP, tato působnost je výlučně v kompetenci úřadu určeného na výkon působnosti na účely organizování NRP.

3.3. Organizování náhradní rodinné péče městským úřadem, Sociálně právní ochrany dětí, určený na výkon působnosti na účely organizování náhradní rodinné péče

Podle paragrafu č. 94 O rodině

1) Vede přehled:

- dětí, kterým třeba zabezpečit NRP
- občanů vhodných vykonávat NRP

- 2) Zprostředkovává nadvázání osobního vztahu dětí s občany vhodnými vykonávat NRP. V případě úspěšné interakce vyhotoví doporučení na svěřeni dítěte a realizaci NRP.
- 3) Za účelem realizace NRP spolupracuje s ostatními městskými úřady určenými na organizování NRP, dětským domovem a subjektem, který zabezpečil přípravu náhradních rodičů v rámci České republiky.
- 4) Sleduje vývoj dětí v NRP v ústavní a ochranné výchově, kde v rámci vedení registruje případný pohyb dítěte v zařízeních ústavní péči.
- 5) Předkládá centru pro mezinárodně právní ochranu dětí a mládeže přehled o dětech, pro které se nenašla náhradní rodina v kraji ani v rámci České republiky, je možné uvažovat o alternativě mezistátního osvojení.

3.4. Podmínky, rozsah a obsah přípravy žadatelů o náhradní rodinnou péči

Schooler (1999) tvrdí, že většina dvojic dlouho zvažuje svoje rozhodnutí udělat první krok k osvojení dítěte. Dříve než tak udělají, je důležité, aby posoudili postoje k sobě samým, zhodnotili současný rodinný život. Hledají odpovědi na otázky: budeme schopni přijat „cizí“ dítě? Jak ovlivní naše manželství? Jaké jsou naše důvody pro a proti osvojení? Co jím chceme vyřešit? Motivy můžou být různé: chtějí dítětem upevnit manželský vztah, chtějí mít někoho, kdo se o nich ve stáří postará, a nebo touží po dítěti a chtějí mu pomoci. Možná třeba zhodnotí, že jsou žadatelé, kteří si osvojí dítě primárně kvůli sobě (dítě slouží jako prostředek na dosažení něčeho), a nebo žadatelé, kteří se snaží primárně uspokojit potřeby dítěte a tím samozřejmě i svoje. Čím se liším? Je moje rodičovství jiné? Toto jsou základní otázky, které si kladou náhradní rodiče. „Na rozdíl od biologických rodičů, kteří pravděpodobně poznali vzor rodičovství na základě vlastní zkušenosti, adoptivní rodiče mají malý a nebo žádný důvěrný kontakt s ostatními adoptivními rodiči“ (Schooler 1999, s.22). Rozhodnutí o náhradní výchově je důležitý krok s dalekosáhlými důsledky pro dítě i rodinu. Přijetí „cizího“ dítěte se ve společnosti považuje za něco velmi pozitivní, ale přeci jen neobvyklé, a proto ze strany sociálního prostředí ve zvýšené míře posuzované a pozorované. Podle zákona o sociální

pomoci přípravu žadatelů na náhradní výchovu vykonává CPPS a na základě povolení městským úřadem, sociálně právní ochrany dětí české republiky, taky už vzpomenuté nešťastné subjekty, které vykonávají vybrané činnosti sociálně-právní ochrany podle zákona o sociální pomoci.

Žadatelé by měli poznat a porozumět:

- 1) Nárokem, související s příchodem dítěte do rodiny se zaměřením na specifika dítěte. Jimi jsou: traumatické zážitky z primární rodiny, vazba na biologické rodiče, sourozenecké vztahy, genetické vybavení a jeho kvalita, emotivní slabost navázat se a důsledky psychické deprivace.
- 2) Skutečnosti, hlavně omezení, s kterými vstupují do vztahu žadatelé. Očekávání a postoje žadatelů, limity, obavy, nejistoty.
- 3) Vlivy, které mohou působit ze strany širšího sociálního prostředí. Negativní postoje okolí, slabá informovanost okolí, postoje lidí, s kterými je rodina a dítě v denním kontaktu.
- 4) Specifické úskalí, které skrývá pěstounská péče. Placená role rodiče, existence biologických rodičů.
- 5) Úskalí, která vyplývají z náhradního rodinného vztahu, jako takového a specifík jeho rolí.
- 6) Fakt přijetí cizích dětí, sžívání se dítěte s rodinnou, utajování, zveřejnění pravdy dítěti a okolí v souvislosti s identitou náhradního rodiče a identitu dítěte, problém vyrovnávání se dítěte s vlastní minulostí, zprostředkování informací o biologických rodičích. Informační aktivity se uplatňují formou otevřených konzulačních dní s využitím skupinových a dyadických setkání, přiblížením právních aspektů jednotlivých forem NRP, dědičnosti, prenatalních a ranných poškození dětí, psychické deprivace. Obsahuje též informace z vývojové psychologie, popis některých věkových charakteristik, ale taky praktické rady ohledně péče o dítě. V procese poradenské a terapeutické aktivity se vytváří prostor i na náhled žadatelů případnému rozhodnutí vzdát se žádostí o NRP.

Všeobecné podmínky

- 1) Příprava žadatelů na NRP se vykonává na základě písemné dohody o přípravě žadatelů na NRP uzavřené mezi žadatelem o NRP a subjektem vykonávajícím přípravu žadatelů NRP. Když jde o přípravu na osvojení a nebo na PP a žadatelé jsou manželé, uzavírají dohodu o přípravě žadatelů na NRP společně. Dohodu je možné po čas přípravu žadatelů na NRP měnit a doplňovat dodatky.
- 2) Příprava žadatelů na NRP respektuje a zohledňuje žadatelů zvolenou formu NRP.
- 3) Přípravu žadatelů na NRP vykonává tým na přípravu žadatelů na NRP, u kterého musí být psycholog, sociální pracovník a zástupce orgánu pověřeného výkonem sociálně-právní ochrany dětí a sociální prevence, jak není členem týmu na přípravu žadatelů na NRP, jak sociální pracovník.
- 4) O přípravě žadatelů na NRP vypracuje subjekt, který vykonává přípravu žadatelů na NRP závěrečnou zprávu. Součástí závěrečné zprávy je i vyjádření o připravenosti žadatelů přijat dítě a vyjádření o způsobilosti žadatelů na vykonávání NRP.
- 5) Když dojde po ukončení přípravu žadatelů na NRP ke změně poměrů na straně žadatelů, a nebo když do ukončení přípravu žadatelů na NRP uplyne doba dvou let, orgán sociálně-právní ochrany a prevence doporučí žadatelům aktualizaci přípravu. Rozsah aktualizace přípravu doporučí tým na přípravu NRP.
- 6) O aktualizaci přípravu žadatelů na NRP vypracuje subjekt, který vykoná přípravu, zprávu o aktualizaci přípravu na NRP. Součástí zprávy o aktualizaci přípravu je i vyjádření o způsobilosti žadatelů na vykonávání NRP.

Rozsah přípravu

- 1) Příprava žadatelů na NRP se vykonává formou:
 - Individuální
 - Skupinovou (dyadická, skupina).

- 2) Rozsah přípravy žadatelů o osvojení a nebo pěstounskou péči je nejméně 26 hodin, z toho se doporučuje:
- 10 hodin indiciální formou, z toho 2 hodiny v domácnosti žadatelů v přítomnosti členů domácnosti
 - 10 hodin skupinovou formou
 - 6 hodin formou, kterou doporučí tým na přípravu žadatelů na NRP
- 3) Rozsah přípravy mezistátní osvojení je jako v bodě 2 rozšířené o osobitosti státu původu dítěte, kulturní, náboženské a etické odlišnosti zejména ve vztahu k potřebám dítěte.

Obsah přípravy

Před žadateli o náhradní formu rodinné výchovy stojí několik důležitých, nelehkých úkolů, jestli už je to socializace dítěte, vytvoření bezpečí a ochrany, dostatečně zprostředkovat dítěti prvotní zkušenosti a též obohacení si vlastních vědomostí v oblasti dětské vývojové psychologie a poruch dětského vývoje. Příprava pozůstává z kombinace teoretických zručností a různých zážitkových technik, které pomůžou žadatelům, lépe přijat identitu náhradního rodiče. Náhradní rodičovství není méně hodnotné, je jen jiné. Rodičem se stáváme na základě volby a slibu.

Obsah přípravy žadatelů je rozdělený do pěti témat:

- A) Informace o formách a právních důsledcích NRP
- B) Rodina
- C) Náhradní rodičovství
- D) Dítě
- E) Biologická rodina

(metodické usměrnění CPPS 2004)

Informace o formách a právních důsledcích NRP

- základní informace o formách náhradní výchovy a jejich právních důsledcích

- o právech a povinnostech náhradních rodičů, biologických rodičů, o právech dětí a jejich respektování NRP
- informace o významu a úkolu přípravy na NRP.

Rodina

- explorace vlastního dětství, uplatňované výchovné modely jejich rodiči, vztahy a hodnoty v rodinách žadatelů, profesionální vývoj, co převzali ze svých rodin do současné rodiny.
- reflexe ze současné rodiny, vnímání své rodiny, jak se mění rodina po příchodu dítěte
- geneze vztahu manželů, kvalita partnerského vztahu, řešení konfliktů a zvládnání zátěžových situací, individuální a společné potřeby a hodnoty, životní styl žadatelů
- plány žadatelů do budoucnosti.

Náhradní rodičovství

- představy žadatelů o rodině – role matky, otce, vyrovnání se s bezdětností
- motivace žadatelů pro náhradní rodičovství, proces rozhodování, představy, očekávání žadatelů od náhradního rodičovství, postoj širší rodiny k rozhodnutí žadatelů pro NRP
- zkoumání potřeb žadatelů ve vztahu k potřebám dítěte, připravenosti zvládat a vyrovnávat se s problémy náhradního rodičovství, odlišnostmi dítěte
- osobitosti náhradního rodičovství v závislosti od formy NRP
- možnosti poskytnutí potřebné odborné pomoci náhradním rodičovství.

Dítě

- základní informace o vývojových potřebách dítěte s ohledem na jeho věk, původ, zdravotní stav

- základní informace o možných důsledcích a projevech, strádání dítěte, které nežije ve své biologické rodině, osobitně u dítěte žijícího v zařízení sociálních služeb
- představy žadatelů o dítěti, které chtějí přijat
- doporučení v adaptačním období při vytváření dobrého vztahu mezi žadatelem a dítětem, které je jedno z nejtěžších a zároveň nejdůležitějších období
- doporučení, jak zapojit širší rodinu žadatelů
- doporučení, jak respektovat identitu dítěte ve vztahu k jeho biologické rodině, zároveň jak posilovat identitu dítěte v náhradní rodině
- rizikové fáze ve vývoji dítěte v náhradní rodině
- výchovné postupy na naplnění specifických potřeb dítěte.

Biologická rodina

- informace o biologické rodině dítěte a jejím psychologickém významu při utváření a rozvíjení identity dítěte
- sociální a právní důsledky vztahů biologické rodiny, náhradní rodiny a dítěte
- přiměřené formy komunikace biologické rodiny dítěte a náhradní rodiny dítěte, když jde o přípravu na PP

Když je žadatelem osamělá osoba, obsah přípravy na přípravu žadatelů na náhradní výchovu se přiměřeně upraví. Jak jsem už výše uvedla, po ukončení přípravy žadatelů vypracuje subjekt, který vykonává přípravu žadatelů na NRP závěrečnou zprávu, která je zhodnocením přípravy žadatelů na náhradní výchovu. Součástí musí být posouzení způsobilosti žadatelů na vykonávání NRP. Zároveň obeznámí žadatele o NRP se závěrečnou zprávou, když žadatel nesouhlasí se závěrečnou zprávou, musí subjekt,

který vykonává přípravu, informovat žadatele o možnosti požádat o novou přípravu jiný subjekt, který vykonává přípravu žadatele o NRP.

4. CÍL PRŮZKUMU, CHARAKTERISTIKA PROZKOUMANÝCH VZORKŮ, POUŽITÉ METODY, VÝSLEDKY A JEJICH INTERPRETACE

4.1. Cíl průzkumu

Podle více odborníků je náhradní rodičovství náročnější jak rodičovství přirozené. Žadatelé se musí nejčastěji vypořádat s nemožností mít vlastní dítě, co ovlivňuje jejich sebehodnocení a partnerský vztah, také se mohou vyskytnout pocity viny a bezmocnosti. Jsou pozorováni sociálními pracovníky, psychology, okolím, někdy se stává, že i příbuzní zpochybňují jejich rozhodnutí. Žadatelé stojí před důležitým úkolem přijat identitu náhradních rodičů.

V teoretické části jsme stručně rozebrali právní hlediska a také podmínky jednotlivých forem náhradní výchovy, které jsou zakotvené už ve vzpomenutém zákonu o rodině a změně doplnění některých zákonů. Taktéž jsme se snažili poukázat na specifika přípravy žadatelů na náhradní výchovu.

Zajímalo nás, kdo byl iniciátorem a kdo ovlivnil žadatele při rozhodnutí stát se náhradními rodiči. Taktéž vývoj myšlenky na náhradní rodičovství, do jaké míry a za jak dlouhou dobu byla splněna očekávání manželských párů. Jak vnímali první setkání s dítětem, reakce jejich okolí, či nastala změna jejich způsobu života, řešení problémů, se kterým se už setkali při výchově dítěte, případně, čím je dítě překvapilo. Návaznosti na tyto informace jsme chtěli zjistit, o jakou z forem náhradní výchovy mají žadatelé největší zájem. Zároveň či příprava, kterou žadatelé procházejí, je pro ně přínosem, která forma přípravy jim vyhovovala nejvíce, případně, co by změnili v přípravě na náhradní rodičovství.

Nakolik není žádný konkrétní diagnostický materiál na posouzení vhodnosti žadatelů o některou z forem náhradní péče a adopce, pokusili jsme se ověřit efektivnost a přínos neoptimálnější možnosti přípravy.

K cílu jsme stanovili tyto předpoklady.

P1: Předpokládáme, že žadatelé mají větší zájem o adopci, než o jiné formy náhradní péče.

P2: Předpokládáme, že první rok dítěte je nejžádanější věk pro žadatele.

P3: Předpokládáme, že příprava žadatelů z jejich pohledu není dostatečná, protože jsou nedostatečně připraveni na adaptační období, které považujeme za jedno z nejtěžších fází náhradní rodiny.

P4: Předpokládáme, že žadatelům na náhradní péči a adopci vyhovuje více individuální a dyadická příprava, než skupinová.

4.2. Charakteristika prozkoumaných vzorů

Podmínkou výběru respondentů bylo, aby absolvovali kompletní přípravu žadatelů na NRP a aby v rodině bylo soudem svěřené dítě do náhradní péče.

Prozkoumaný vzor tvořilo 23 manželských párů – žadatelů, co představuje 46 osob evidovaných na území okresu Hodonína, Jihomoravský kraj. Kontakty s rodinami jsme realizovali prostřednictvím městského úřadu v Hodoníně.

Věkové rozpětí respondentů bylo u žen 23 – 45 let a u mužů 25 – 54 let. Z toho 18 párů má dítě v adopci (osvojení), 5 párů v pěstounské péči (Tabulka č. 1). Počet svěřených dětí do péče žadatelů je 30, z toho je 19 dětí v adopci, 4 páry mají v pěstounské péči po dvou dětech a jeden pár 3 děti. Nakolik vybrané páry respondentů nebyly velké, rozhodli jsme se i z časových důvodů náhradní rodiče oslovit osobně, telefonicky a požádat je o spolupráci. To se odrazilo v návratnosti dotazníků. Naše obavy z telefonického kontaktu byly zbytečné. Rodiny, které jsme oslovili, s ochotou spolupracovaly a dotazníky zaslaly obratem zpět. Z rozeslaných dotazníků 23 párům náhradních rodičů se nám správně vyplněných vrátilo 23, teda 100 %. K této úspěšné návratnosti nepochybně přispěla též dobrá spolupráce městského úřadu s rodinami po naplnění jejich rodičovských rolí. Dotazníky jsme odeslali 8. 12. 2012 a poslední vyplněný dotazník přišel 17. 1. 2013.

Tabulka 1: Prozkoumaný soubor

FORMA	RODIČE	POČET V %	DĚTI	POČET V %
Adopce	18	78	19	63
Pěstounská péče	5	22	11	37
Dohromady	23	100	30	100

4.3. Použité metody

Jak jsme už uvedli, neexistuje žádný diagnostický materiál na posouzení vhodnosti žadatelů na náhradní péči. Úkolem městského úřadu je výběr žadatelů tj. nejvhodnějších rodičů a jejich samotná příprava na náhradní rodičovství. Vycházejíce z cílů a předpokladů průzkumu jsme za hlavní průzkumní metodu zvolili dotazník, určený pro náhradní rodiče, kteří prošli celou přípravou žadatelů na náhradní péči.

Metoda dotazníku je výzkumný, vývojový a vyhodnocovací nástroj na hromadné zjišťování informací o znalostech, názorech anebo postojích dotazovaných osob k aktuální skutečnosti prostřednictvím dotazování se.

Jelikož není standardizovaný dotazník, kterým bychom mohli odpovědět na naše předpoklady, rozhodli jsme se vytvořit si vlastní průzkumní nástroj. Jelikož jsme měli dostatečné poznatky o cílové průzkumné vzorce, i ve vztahu k předmětné problematice, tvorba dotazníku byla náročná – časově, obsahově i kompozičně. Snažili jsme se dodržet určitá pravidla při tvorbě otázek, které by chránily identitu náhradních rodičů a zároveň získat dostatek potřebných údajů.

Dotazník jsme sestavili v listopadu 2012, byl anonymní, to znamená, že od respondentů se nepožadovalo uvedení jména. I přesto, že byla zdůrazněna anonymnost dotazníků, mnoho náhradních rodičů se na dotazník podepsalo a přiložili fotografie dětí, které mají v náhradní rodině.

Dotazník pro náhradní rodiče obsahoval dohromady 20 otázek k předmětné problematice, všechny otázky byly uzavřené. Náhradní rodiče v jednotlivých otázkách měli možnost zvolit odpověď vzhledem k svojí rodině, z několika možností.

Výsledky z dotazníku jsme zpracovali pomocí matematicko-statistické metody, uspořádali do tabulek a graficky znázornili údaje týkající se forem a metod přípravy žadatelů o NRP. Při interpretaci výsledků jsme využili taktéž zevšeobecnování a porovnávání jednotlivých výsledků.

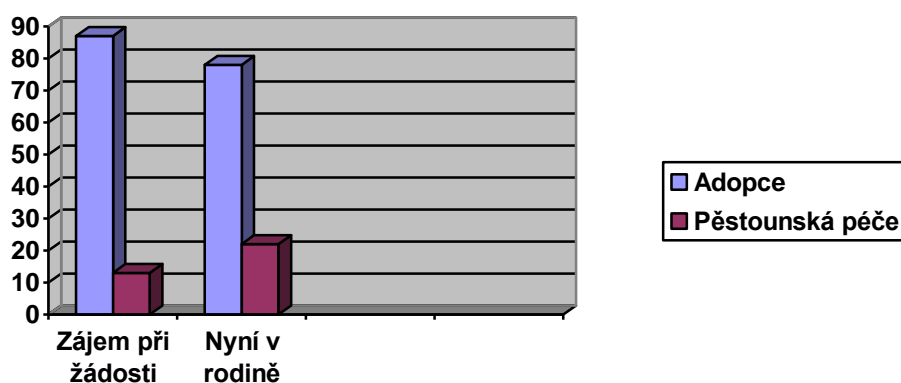
4.4. Výsledky a jejich interpretace

Prozkoumané vzory, jak jsme uvedli v podkapitole 5.2, pozůstává z 23 párů náhradních rodičů, kteří mají v náhradní výchově spolu 30 dětí. Každá forma náhradní výchovy má svoje specifika, každá má svoje pozitiva i negativa. Pomocí grafů a tabulek jsme názorně zobrazili, o jakou formu náhradní výchovy náhradní rodiče požádali při podání žádosti a porovnali jsme to s formou náhradní výchovy, kterou vykonávají dnes. O osvojení při podání žádosti mělo zájem 87 %. Dnes mají v rodině osvojené děti 63 % náhradních rodičů. V žádosti uvedlo zájem o pěstounskou péči 13 % rodičů, dnes má v pěstounské péči děti 37 % rodičů. Z uvedeného průzkumu, co je názorně zobrazené i v tabulce a grafu, se nám předpoklad o tom, že žadatelé mají větší zájem o adopci jako o jiné formy náhradní péče, potvrdily.

Tabulka 2: Porovnání forem náhradní výchovy v rodině

FORMY	ZÁJEM PŘI ŽÁDOSTI	POČET V %	NYNÍ V RODINĚ	POČET V %
Adopce	20	87	18	78
Pěstounská péče	3	13	5	22
Dohromady	23	100	23	100

Graf 1: Porovnání forem náhradní výchovy

Poměr vzdělání náhradních rodičů byl vyrovnaný. Středoškolsky vzdělaných je 47,8 % žen i mužů. Vysokoškolsky vzdělaných rodičů je 30,4 % žen a 39,1 % mužů. Podíl absolventů učňovských škol je 21,8 % žen a 13,1% mužů. Základní vzdělání respondentů jsme v této skupině nezaznamenali.

Tabulka 3: Vzdělání žadatelů

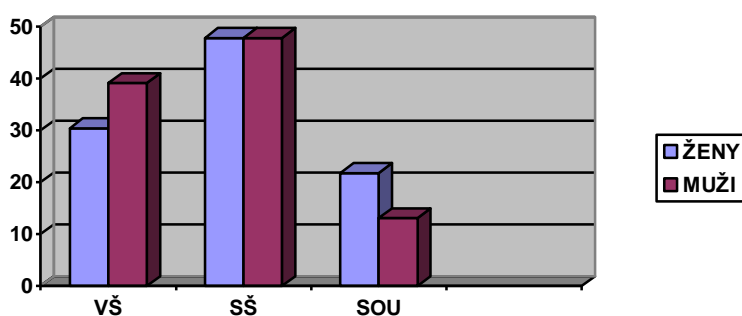
VZDĚLÁNÍ	ŽENA	V %	MUŽ	V %
VŠ	7	30,4	9	39,1
SŠ	11	47,8	11	47,8
SOU	5	21,8	3	13,1
Dohromady	23	100	23	100

Vysvětlivky: VŠ – vysokoškolské

SŠ – středoškolské

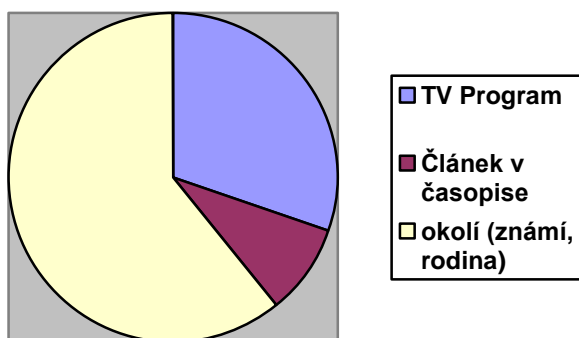
SOU – střední odborné učiliště

Graf 2: Vzdelání žadatelů

Dříve, než si žadatelé přivedou dítě do rodiny, jsou vystaveni množství impulzů, které přicházejí z vnějšího prostředí. Zajímal nás vývoj myšlenky vzít si dítě z dětského domova, co mělo největší vliv při rozhodování, případně kde byl první impuls. 30,4 % dotázaných manželských párů se pro náhradní výchovu rozhodlo na základě televizní relace o osvojení. Článek v časopise ovlivnil 8,7 % respondentů a 60,9 % rodičů mělo vliv okolí, rodina a známí. Známí a rodina jsou dobrým informačním a podporným zdrojem, proto i tomuto zdroji věřilo nejvíce, teda 60,9 % náhradních rodičů.

Graf 3: Vývoj myšlenky přijat dítě z dětského domova

Tabulka 4: Vývoj myšlenky přijat dítě z dětského domova

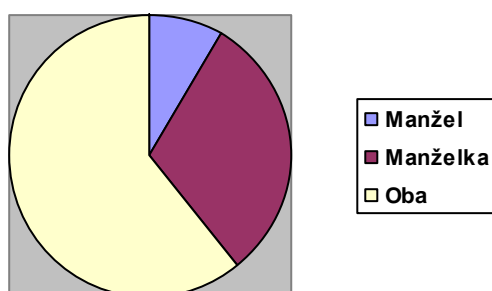
ZPŮSOB	POČET	POČET V %
TV program	7	30,4
Článek v časopise	2	8,7
Okolí	14	60,9
Dohromady	23	100

S vývojem myšlenky úzce souvisí její iniciování, teda to, kdo první nahlas vysloví: „Vezněme si dítě z dětského domova“. Za důležité považujeme shodu mezi partnery v otázce náhradního rodičovství. Je nevyhnutelné, aby oba manželé byli ztotožnění s touto myšlenkou. Na naši otázku, kdo byl iniciátorem myšlenky na NRP, nám 8,7 % z dotázaných odpovědělo, že iniciátorem byl manžel, v 30,4 % iniciátorem byla manželka a 60,9 % z dotázaných se dohodli dohromady. Z této otázky nám vyplývá, že ženy více touží po dítěti, i když k samotnému rozhodnutí nakonec přispějí oba manželé stejně, vždyť dítě bude očekávat a vyžadovat lásku, pozornost a čas od obou rodičů.

Tabulka 5: Iniciátor myšlenky na náhradní rodinnou péči

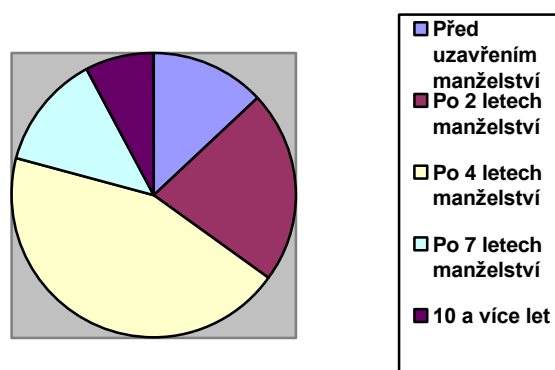
INICIÁTOR	POČET	POČET V %
Manžel	2	8,7
Manželka	7	30,4
Oba	14	60,9
Dohromady	23	100

Graf 4: Iniciátor myšlenky na náhradní rodinnou péči

Sledovali jsme také rozhodování manželských párů pro NRP z hlediska délky trvání manželství. Většina dvojic dlouho zvažuje své rozhodnutí udělat první krok k podání žádosti, což se nám též potvrdilo v prozkoumaném vzoru. 43,5 % manželských párů uvedlo rozhodnutí pro NRP po 4 letech trvání manželství. Za touto skupinou následuje 21,7 % manželských párů, které měly za sebou 2 roky trvající manželství. Zajímavá byla pro nás skupina 8,7 % manželských párů, kterým manželství trvalo 10 let. I když tato skupina byla nejméně početná, předpokládáme, že jde o harmonické páry vyzbrojené trpělivostí a úžasnou vírou ve vlastní dítě. U těchto párů sehraává úlohu zvyšující se fyzický věk, což manželské páry nutí uvažovat o daném problému i z druhé strany, jaký je smysl života. Ještě před uzavřením manželství a po 7 letech se pro NRP rozhodly 3 páry, což je 13 % v každé skupině. Manželé si kladou otázky, hledají na ně odpovědi a na celý tento proces je potřebný čas. Rozhodnutí o NRP je důležitý krok s dalekosáhlými důsledky pro dítě i rodinu.

Graf 5: Rozhodování manželských párů pro náhradní rodinnou péči z časového hlediska trvání manželství

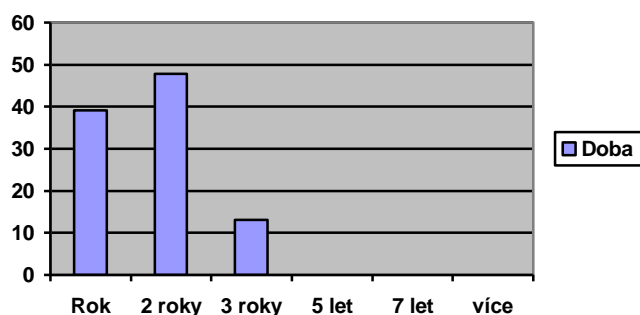

Tabulka 6: Rozhodování manželských párů pro náhradní rodinnou péči z časového hlediska trvání manželství

ROZHODNUTÍ PRO NRP	POČET	POČET V %
Před uzavřením manželství	3	13,0
Po 2 letech manželství	5	21,7
Po 4 letech manželství	10	43,5
Po 7 letech manželství	3	13,0
10 a více let	2	8,7
Dohromady	23	100

Náhradní rodiče musí projít dlouhou cestu, která je fyzicky i psychicky obtížná a časově velmi náročná. Zajímá nás časový rozsah od podání žádosti o NRP po moment příchodu dítěte do rodiny. Dva roky trvalo 47,8 % rodičům, než si přivedli dítě do rodiny, u 39,1 % rodičů to bylo jeden rok. Po 3 letech od podání žádosti dítě do rodiny přivedlo 13 % rodičů. Z uvedených hodnot vyplývá, že pokud jsou splněna očekávání žadatelů, uspokojené potřeby mít dítě a starat se o něj musí projít dlouhou cestou s velkou dávkou trpělivosti. Zjištění uvádíme v následujících grafech a tabulce.

Graf 6: Průměrný čas od podání žádosti po moment příchodu dítěte do rodiny

Tabulka 7: Průměrný čas od podání žádosti po moment příchodu dítěte do rodiny

DOBA	POČET	POČET V %
Rok	9	39,1
2 roky	11	47,8
3 roky	3	13,1
5 let	0	0
7 let	0	0
více	0	0
Dohromady	23	100

Délka péče o děti v této skupině rodičů je poměrně krátká. 47,8 % rodičů má dítě v péči půl roku. Asi 1 rok se stará o dítě 39,1 % rodičů a 13,1 % více jak 1 rok. Dotazníky byly zaslané i náhradním rodičům, kteří přijali dítě do rodiny v roce 2012, případně měli dítě v před adopční péči už koncem roku 2011, což je důvodem uvedení krátké péče o dítě. Názorně je to zobrazené v následujícím grafu a tabulce.

Graf 7: Délka péče o dítě

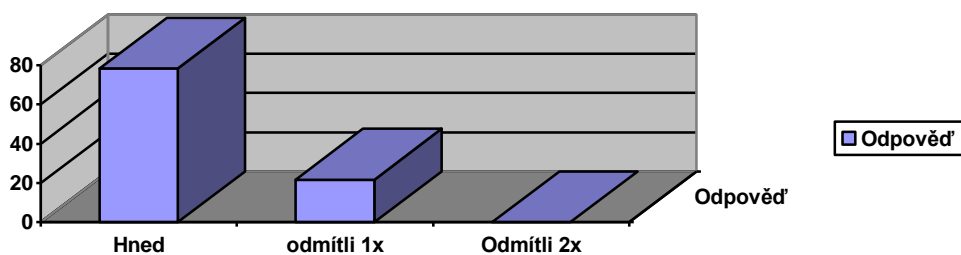

Tabulka 8: Délka péče o dítě

DÉLKA PÉČE	POČET	POČET V %
0,5 roku	11	47,8
1 rok	9	39,1
Více jak 1 rok	3	13,1
Dohromady	23	100

V současném systému se nehledají náhradní rodiče pro děti, ale přijdou rodiče a hledají se pro ně děti. Mají možnost si vybrat dítě, aby byla splněna jejich očekávání, případně mohou odmítnout. Žadatelé mají teda vliv na celou věc sami. Ze skupiny 23 manželských párů si na poprvé dítě vybralo 18 rodičů, což je 78,3 % klientely. Jedenkrát bylo dítě odmítnuto 5 páry (21,7%). 2krát neodmítl nikdo. Údaje jsme zpracovali do grafické a tabulkové podoby.

Graf 8: Výběr dítěte rodiči v dětském domově

Tabulka 9: Výběr dítěte rodiči v dětském domově

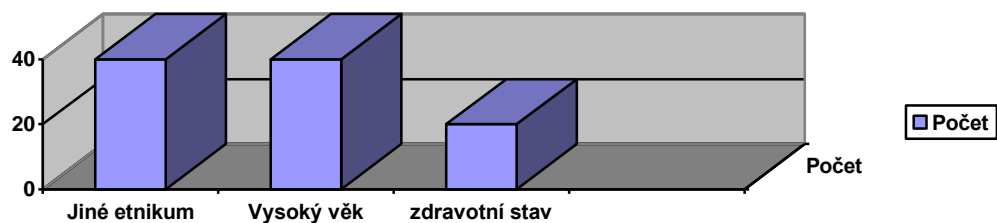
ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Hned	18	78,3
Odmítli 1x	5	21,7
Odmítli 2x	0	0
Dohromady	23	100

Prostřednictvím našeho dotazníku jsme zaznamenali tři příčiny odmítnutí dítěte. V 40 % žadatelů, kteří při výběru odmítli dítě, uvedli důvod „jiné etnikum“. Stejný počet žadatelů 40 % ho odmítlo kvůli „vysokému věku“. Zdravotní stav jako důvod uvedlo 20 % žadatelů, tu však předpokládáme „vnitřní pocit“, který jim bránil udělat ono spontánní rozhodnutí, možná strach a obavy, že nezvládnou nemoc dítěte.

Tabulka 10: Příčiny odmítnutí dítěte žadateli v dětském domově

PŘÍČINY	POČET	POČET V %
Jiné etnikum (romské dítě)	2	40,0
Vysoký věk	2	40,0
Zdravotní stav	1	20,0
Dohromady	5	100

Graf 9: Příčiny odmítnutí dítěte žadateli v dětském domově

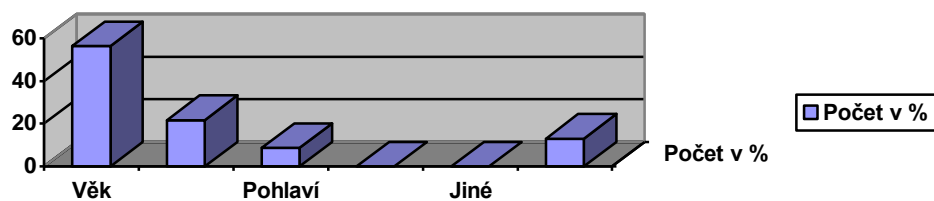

V procesu osvojení dítěte hraje svoji úlohu i ředitel dětského domova, který na základě formuláře, který vyplní žadatelé o představách o dítěti, a závěrečné zprávy už před jejich 1. kontaktem s dítětem, zužuje okruh dětí vhodných pro daný pár. Tím přispívá k naplnění představ a očekávání žadatelů o dítěti. Ve většině případů byl věk prioritou, což je 56,5 %. Vzhled za důležitý pokládalo 21,7 % respondentů, 8,7 % rodičů preferovalo pohlaví a 13 % nemělo žádné představy ani nároky na dítě. V tabulce a grafu jsou tyto údaje zpracované.

Tabulka 11: Představa o dítěti

PŘEDSTAVA O DÍTĚTI	POČET	POČET V %
Věk	13	56,5
Vzhled	5	21,7
Pohlaví	2	8,7
Vlastnosti	0	0
Jiné	0	0
Žádné	3	13,0
Dohromady	23	100

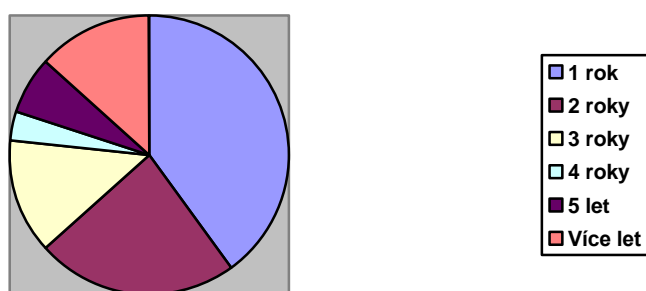
Graf 10: Představa o dítěti

S představami o dítěti se úzce spojuje věk dítěte. To se nám potvrdilo v předcházející otázce. Ve většině případů jsme se setkali s požadavkem „co nejmladšího dítěte“. Zpracované také v tabulce 12 a grafu 11.

Největší zastoupení jsou roční děti 40 %, které jsou v náhradních rodinách, 23,4 % dětí jsou ve věku dvou let. 13,3 % dětí je ve věku starších jak tři roky, 3,3 % dětí jsou ve věku 4 roky, 6,7 % dětí jsou ve věku 5 let a děti starší jako pět let je 13,1 %. Průměrný věk, v kterém si rodiče brali dítě, byl dva roky. Předpoklad nejžádanějšího prvního roku dítěte ve vzorku nebyl potvrzený.

Graf 11: Přehled věku dětí v náhradní rodině

Tabulka 12: Přehled věku dětí v náhradní rodině

VĚK ZVĚŘEJNĚNÉHO DÍTĚTE	POČET DĚTÍ	POČET V %
1 rok	12	40,0
2 roky	7	23,4
3 roky	4	13,3
4 roky	1	3,3
5 let	2	6,7
Více let	4	13,3
Dohromady	30	100

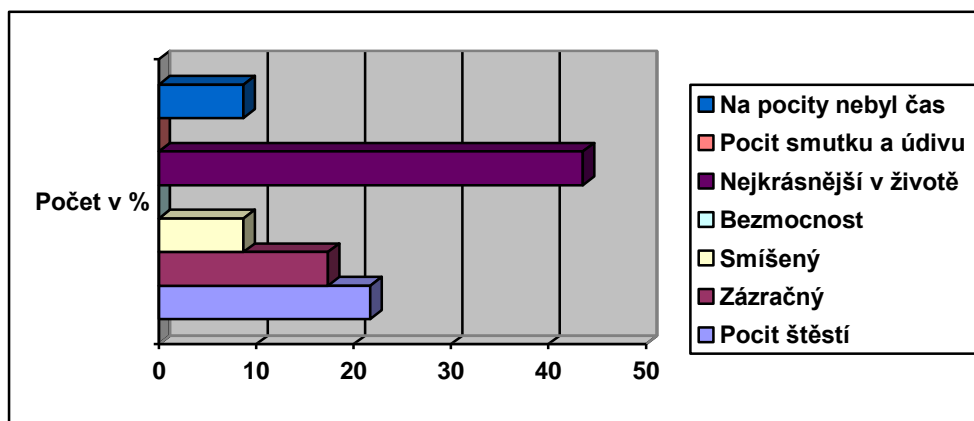
Představy a očekávání, které měly náhradní rodiče o dítěti před podáním žádosti, a nebo po dobu přípravy se všemi 23 páry podle jejich odpovědí v dotazníku splnily.

Když přijde „velký den“, kdy se žadatelé mají setkat poprvé s dítětem, převládají u nich obavy, pocit nejistoty, jestli se budou dítěti líbit. Mnozí z nich nevědí, co můžou očekávat. Náhradním rodičům jsme položili otázku týkající se prvního setkání s dítětem v dětském domově. Ptali jsme se, jaké to pro ně bylo. Všichni rodiče se k otázce vyjádřili. Nejvíce zastoupená, 43,5 %, byla odpověď „nejkrásnější den v životě“, za touto následovaly „pocit štěstí“ 21,7 %, „záračný“ 17,4 %. Stejně zastoupené byly odpovědi „smíšené“ a „na pocity nebyl čas“ odpovědělo 8,7 % rodičů. „Bezmocnost“ a „pocit smutku a údivu“ neuvedl nikdo z respondentů. Názorně je to zpracované v tabulce a grafu. Prvnímu setkání s dítětem se věnuje adekvátní pozornost už při přípravě žadatelů na roli náhradních rodičů. Právě první setkání má velký vliv pro jejich budoucí rodinný život. Obě strany jsou při něm vystavené velkému stresu. Aby se tento tlak zredukoval na minimum, mají možnost se na první setkání připravit i pomocí skupiny.

Tabulka 13: První setkání s dítětem

PRVNÍ SETKÁNÍ	POČET	POČET V %
Pocit štěstí	5	21,7
Zázračný	4	17,4
Smíšený	2	8,7
Bezmocnost	0	0
Nejkrásnější v životě	10	43,5
Pocit smutku a údivu	0	0
Na pocity nebyl čas	2	8,7
Dohromady	23	100

Graf 12: První setkání s dítětem

Adaptační období považujeme za nejdůležitější pro vznik dobrého vztahu mezi rodičem a zároveň za jedno z nejtěžších období. Je to období vzájemného přizpůsobování se, zvykání si jeden na druhého. Může trvat několik dnů, týdnů, měsíců, ale i let. Otázka adaptace je velmi rozsáhlá. Určitý problém v procesu adaptace připustili všichni rodiče.

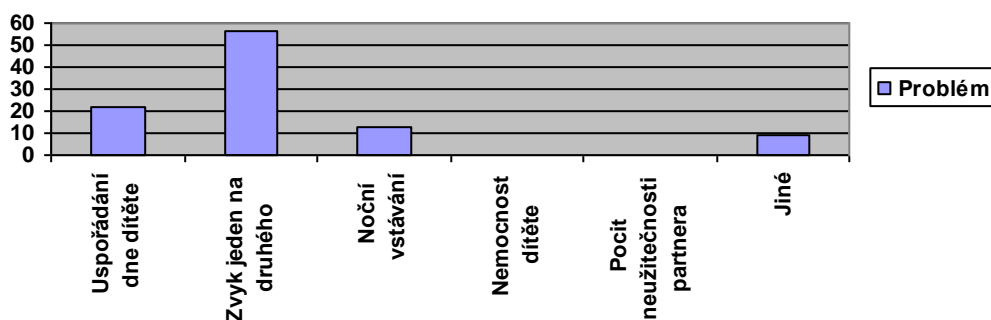
Největším problémem bezprostředně po příchodu dítěte do rodiny byl podle odpovědí „zvyk jeden na druhého“ – 56,5 %, za ním následoval problém se změnou „uspořádání dne“ – 21,7 %, dále byl problém „nočního vstávání“ – 13 %, minimálně

zastoupená v odpovědích byla kategorie „jiné“ – 8,8 %. „Nemocnost dítěte“ nevedl nikdo, stejně jako „pocit neužitečnosti partnera“.

Tabulka 14: největší problém bezprostředně po přijetí dítěte do rodiny

PROBLÉM	POČET	POČET V %
Uspořádání dne dítěte	5	21,7
Zvyk jeden na druhého	13	56,5
Noční vstávání	3	13,0
Nemocnost dítěte	0	0
Pocit neužitečnosti partnera/partnerky	0	0
Jiné	2	8,8
Dohromady	23	100

Graf 13: Největší problém bezprostředně po přijetí dítěte do rodiny

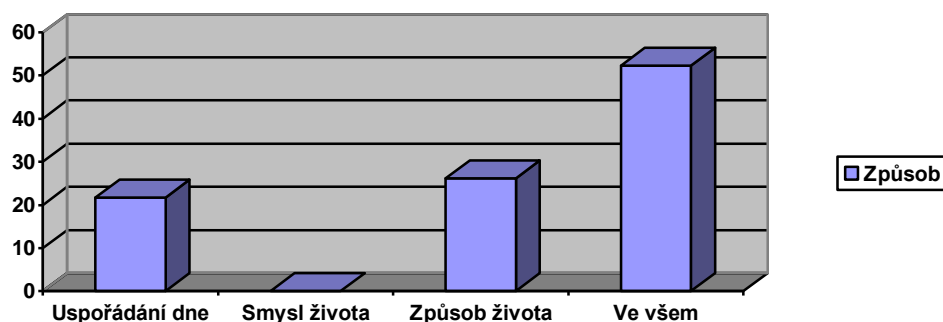

V souvislosti s předcházející otázkou jsme se ptali náhradních rodičů, v čem se změnil jejich celkový způsob života „uspořádání dne“, uvedlo 21,7% rodičů „ve všem“ 52,2 %, „způsob života“ 26,1 % náhradních rodičů. Je pochopitelné, že příchodem dítěte do rodiny nastala ve většině rodin velká změna, co se týká celého způsobu života. Údaje předkládáme v tabulce a grafu.

Tabulka 15: Změna způsobu života ovlivněná příchodem dítěte

ZPŮSOB	POČET	POČET V %
Uspořádání dne	5	21,7
Smysl dne	0	0
Způsob života	6	26,1
Ve všem	12	52,2
Dohromady	23	100

Graf 14: Změna způsobu života ovlivněná příchodem dítěte

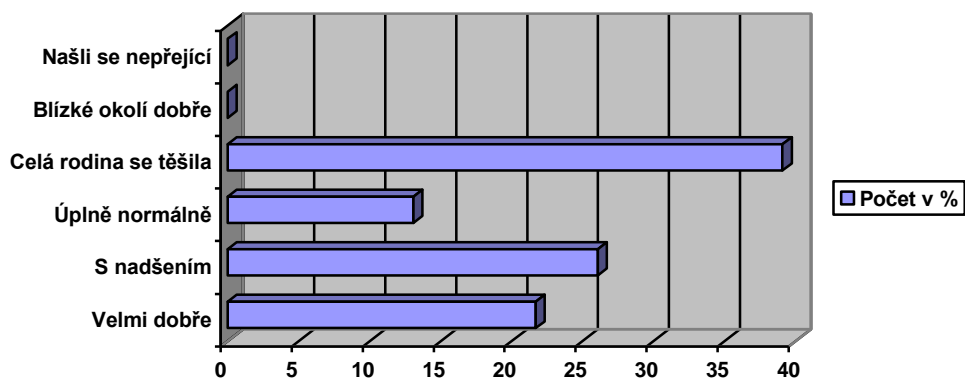

Žadatelé o náhradní výchovu musí na vybudování chápavého prostředí připravit nejen sebe, ale i svoji rodinu, přátele, sousedy. Bezprostřední reakce okolí po příchodu dítěte do rodiny se mohou postupně měnit. Stejně jako se může stát, že se možná nikdy nezmění. Náhradní rodiče často zjišťují, že jednotlivci z okolí posuzují jejich rodičovství tak nějak jinak. Setkání se s povzbuzením, obdivem, ale i s odsouzením a podezříváním. Proto jsme jim položili otázku, která se týkala reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova do jejich rodiny. V této skupině náhradních rodičů se z příchodu „těšila celá rodina“ 39,1 %, dítě s „nadšením“ přivítalo 26,1 %, „velmi dobře“ 21,7 %, „úplně normálně“ 13,1 %. Nepřející se nenašli, co můžeme hodnotit velmi pozitivně. Můžeme konstatovat, že přípravné období, kdy je nevyhnutelné diskutovat se svými blízkými o motivech pro náhradní výchovu, důvodech a o potřebě jejich pomoci v daném vzorku, bylo úspěšně zvládnuté.

Tabulka 16: Reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova do rodiny

ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Velmi dobře	5	21,7
S nadšením	6	26,1
Úplně normálně	3	13,1
Celá rodina se těšila	9	39,1
Blízké okolí dobře	0	0
Našli se i nepřející	0	0
Dohromady	23	100

Graf 15: Reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova do rodiny

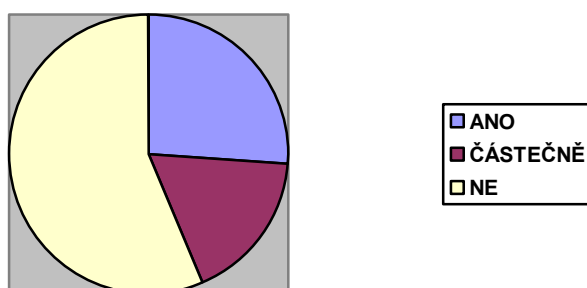
V celkové přípravě náhradních rodičů je na základě zpětných vazeb jednou z nejdůležitějších otázek o původu dítěte. S přihlédnutím na individualitu žadatelů, jejich osobnostní strukturu a individualitu osvojených dětí, uvažujeme o vhodných způsobech seznámení dítěte s tak závažnou informací, jako je pravda o jejich totožnosti. Této části přípravy se věnuje asi 1/3 celkového času. 56,5 % respondentů odpovědělo, že dítěti pravdu o jeho totožnosti zatím neřekli. 17,4 % rodičů něco málo už dítěti o jeho

totožnosti řekli. Úplnou pravdu řeklo 26,1 % rodičů. Možnou příčinou ve většině případů byl věk dítěte, který vzhledem ke krátkosti našeho průzkumu ještě jen vstupuje do vhodného období (3-6let) pro poskytnutí této závažné informace. Zároveň doba péče o dítě byla velmi krátká, ani ne celý rok. Velmi zřetelné, jestli dítě ví o svém původu je zobrazené v následující tabulce a grafu.

Tabulka 17: Přehled, zda dítě ví pravdu o svém původu

ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Ano	6	26,1
Částečně	4	17,4
Ne	13	56,5
Dohromady	23	100

Graf 16: Přehled, zda dítě ví pravdu o svém původu

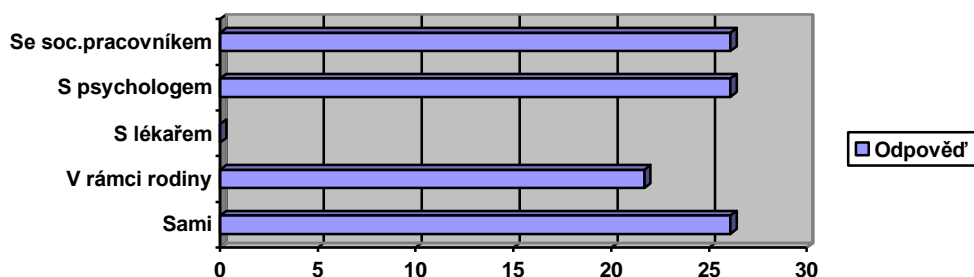

Náhradní rodiče se setkají s různými problémy, zda už školními, případně problémy týkající se chování. Zajímá nás pohled náhradních rodičů na otázku řešení možných výchovných problémů, jak by tuto situaci řešili, na koho by se obrátili. Nabídli jsme jim několik možností. V rámci rodiny řeší problémy 21,7 % rodičů. 26,1 % rodičů problémy řeší sami, případně je konzultuje se psychologem a nebo sociální pracovníci. U lékaře by pomoc týkající se řešení výchovných problémů rodiče nehledali. Byli jsme překvapeni zjištěním, že rodiče by vyhledali při řešení výchovných problémů odbornou pomoc. Předpokládáme, že je to důsledkem zodpovědného výběru a přípravy žadatelů na náhradní výchovu. Získané údaje jsou zobrazené v následující tabulce a grafu.

Tabulka 18: Řešení možných výchovných problémů

ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Sami	6	26,1
V rámci rodiny	5	21,7
S lékařem	0	0
S psychologem	6	26,1
Se sociálním pracovníkem	6	26,1
Dohromady	23	100

Graf 17: Řešení možných výchovných problémů

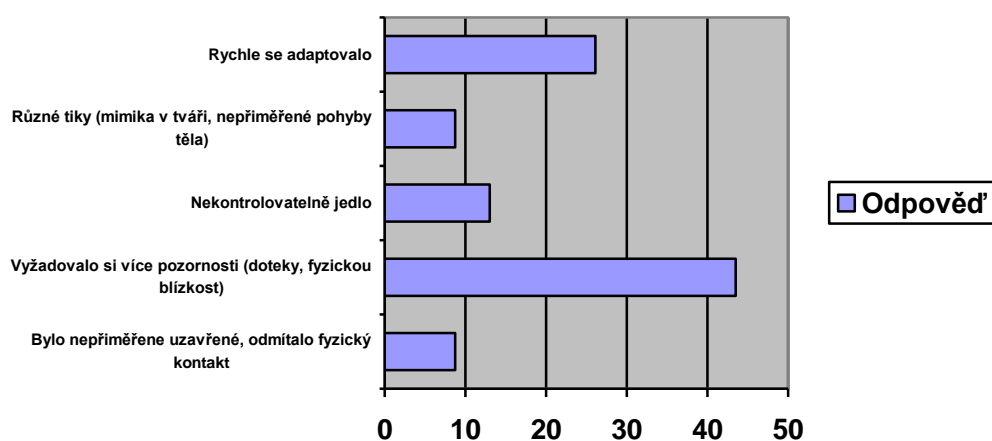
Jak už jsme vzpomínali, důležitou etapou pro vznik náhradní rodiny je příchod dítěte z dětského domova do rodiny. Náhradní rodiče si dítě často idealizují, ale pro dítě je to především změna, odchod do neznáma. Některé mohou reagovat strachem, úzkostí, jiné reagují přehnaně sociabilně, je hned přítulné, velmi mluví. Dítě, které přichází z dětského domova si sebou nese do rodiny celý balík zkušeností, obranných mechanismů, naučené chování, které mu pomáhalo přežít v prostředí nefunkční rodiny a nebo ve skupině dětí v dětském domově. Položili jsme rodičům otázku, zda je něčím překvapilo dítě po příchodu do rodiny, kde jsme podle poznatků z praxe naformovali alespoň některé možnosti. „Více pozornosti si vyžadovalo“ dítě v 43,5 % rodin, dítě se „rychle adaptovalo“ v 26,1 % rodin, „nekontrolovatelně jedlo“ v 13 % rodin, 8,7 % rodin uvedlo, že dítě „bylo nepřiměřeně uzavřené a odmítalo fyzický kontakt“ a mělo „různé tiky“. Znázornili jsme to v následující tabulce a grafu. Děti, které přijdou do

náhradní rodiny z dětského domova, jsou citově ploché, vyžadují si více pozornosti, fyzické blízkosti, dotyky, které nepoznaly v pravém slova smyslu. Zprostředkování těchto zkušeností patří k základním úkolům náhradních rodin.

Tabulka 19: Překvapilo Vás dítě něčím po příchodu do rodiny?

ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Bylo nepřiměřeně uzavřené, odmítalo fyzický kontakt	2	8,7
Vyžadovalo si více fyzické pozornosti (doteky, fyzickou blízkost)	10	43,5
Nekontrolovatelně jedlo	3	13,0
Různé tiky (mimika v tváři, nepřiměřené pohyby těla)	2	9,7
Rychle se adaptovalo	6	26,1
Dohromady	23	100

Graf 18: Překvapilo Vás dítě něčím po příchodu do rodiny?

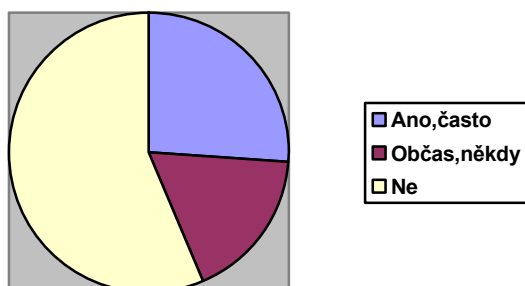
Tak jak se navzájem setkávají přirození rodiče a mluví o dětech, tak se setkávají i náhradní rodiče. Vyměňují si zkušenosti, vzájemně se podpoří a poradí si. Chtěli jsme vědět, jestli i v našem prozkoumaném vzoru jsou náhradní rodiče, kteří udržují kontakty

s rodinou, kde je dítě osvojené a nebo je v pěstounské péči. „Ano, často“ se setkávají 26,1 % dotázaných, „občas, někdy“ 17,4 %, „ne“ se žádnou rodinou se neschází 56,5 % náhradních rodičů. Odpovědi byly zpracovány do tabulky i grafu.

Tabulka 20: Kontakt s rodinou, která má dítě v náhradní rodinné péči

ODPOVĚĎ	POČET	POČET V %
Ano, často	6	26,1
Občas, někdy	4	17,4
Ne	13	56,5
Dohromady	23	100

Graf 19: Kontakt s rodinou, která má dítě v náhradní rodinné péči

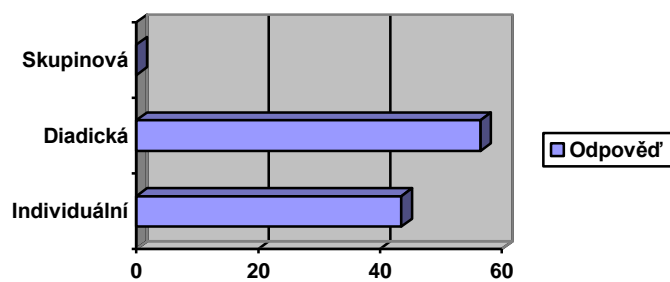

Samostatná příprava se realizuje podle určitých podmínek, má svůj rozsah a obsah, který musí žadatelé absolvovat v určitém časovém horizontu. Rozsah je rozdělený do konkrétních forem přípravy, zeptali jsme se náhradních rodičů, které z forem jim nejvíce vyhovovaly. Za nejvíce vyhovující 57 % dotázaných označili dyadickou (párovou) přípravu. Individuální příprava vyhovovala 43 % rodičů, skupinová příprava nevyhovovala žádné rodině. Předpokládáme, že tato forma nevyhovovala rodičům z důvodu, že ve skupině se ztrácí identita. Předpoklad, že žadatelům vyhovuje více individuální a dyadická než skupinová, se nám potvrdil. Přehled jsme zpracovali do tabulky a grafu.

Tabulka 21: Forma přípravy, která vyhovuje žadatelům

FORMA PŘÍPRAVY	POČET	POČET V %
Individuální	10	43,5
Dyadická (párová)	13	56,5
Skupinová (skupinové setkání)	0	0
Dohromady	23	100

Graf 20: Forma přípravy, která vyhovuje žadatelům

5. DISKUZE

Téma náhradní výchovy v rodině je v současné době hodně aktuální. Jelikož je tato problematika u nás často zkoumána, nejsou dosud známé žádné výzkumy týkající se konkrétní sbírky testů, potřebné k posouzení vhodnosti žadatelů, jako i konkrétních oblastí potřebných k jejich přípravě na náhradní rodičovství.

V empirické části jsme se zaměřili na posouzení potřeby a efektivity procesu přípravy v oblasti náhradní péče a osvojení. Cílem našeho průzkumu bylo hlouběji proniknout do uvedené problematiky, analyzovat současný stav v oblasti forem náhradní výchovy v regionu Hodonínska.

Prostřednictvím průzkumu jsme sledovali vytyčený cíl naší bakalářské práce, přičemž jsme ověřovali pravdivost našich předpokladů.

V prvním předpokladu jsme se domnívali, že žadatelé mají větší zájem o osvojení jako o jiné formy náhradní péče. Průzkum ukázal, že při podání žádosti 87 % žadatelů mělo zájem o osvojení, dnes jsou naplněná očekávání o osvojení u 78 % žadatelů. O pěstounskou péči při podání žádosti mělo zájem 13 % žadatelů, dnes je 22 % žadatelů úkolu pěstounů. Předpoklad o větším zájmu o osvojení, jako o jiné formy náhradní péče se nám potvrdil.

Každá z těchto forem náhradní péče v rodině teoreticky umožňuje nalézt optimální řešení pro opuštěné děti, ani jeden z modelů však není univerzální. Nejčastějšími žadateli o osvojení jsou bezdětní manželé. Osvojení je považováno za nejdokonalejší formu náhradní péče, protože přijetím dítěte do systému vztahů vzniká rodina se všemi atributy přirozené rodiny. To je jeden z hlavních důvodů žadatelů při volbě formy náhradní péče.

Pěstounská péče se jeví hned po osvojení jako neoptimálnější forma péče o dítě nahrazující výchovu rodičů. Někteří žadatelé při podání žádosti měli zájem výhradně o osvojení, dnes jsou však v roli pěstounů. Pozitivně vnímáme fakt, že žadatelé chtěli pomoci opuštěnému dítěti, ale zároveň zvolili tuto formu z důvodu, že předpokládají následné osvojení. Tato forma náhradní výchovy u rodičů někdy vyvolá pocit nejistoty, nakolik pravděpodobnost, že dítě se vrátí do jeho primární rodiny, není vyloučena. To

znamená, že musí počítat s existencí a případnou přítomností biologických rodičů. Pěstouni se tímto faktem cítí velmi ohroženi, nevědí si představit, že by dítě od nich odešlo. K takovému kroku přichází v reálném životě jen zřídka.

Druhý předpoklad směřoval do oblasti optimálního věku dítěte pro osvojení. Předpokládali jsme, že první rok života dítěte je nejžádanější věk pro žadatele. Žadatelé už po prvním kontaktu na městském úřadu v Hodoníně vyplňují dotazník, v kterém uvedou, jakou představu mají o dítěti. Většina žadatelů chce malé, pěkné a zdravé dítě. Je přirozené, že žadatelé mají určité očekávání a představy o dítěti, které chtějí, aby byly naplněné. Za příznivější se pokládá okolnost, když si žadatelé dítě nevybírají a jeho pohlaví přijímají tak, jako by se jim mělo narodit vlastní dítě. Průzkumem bylo zjištěno, že představa o dítěti se žadatelům jednoznačně splnila.

S představami budoucích rodičů úzce souvisí věk dítěte, který uvedli žadatelé jako prioritu v 56,5 %. Žadatelé mají možnost dítě odmítnout, co se vyskytlo v 21,7 %, kdy dítě 1x odmítli. Předpokládáme, že v těchto případech se nesplnila jejich očekávání. Vysoký věk dítěte uvedlo 40 % žadatelů jako jednu z příčin odmítnutí. Rozhodnutí o přijetí, či nepřijetí dítěte musí zůstat záležitostí každého ze žadatelů. Průzkum nám ukázal, že ve věku jednoho roku 40 % dětí v náhradní péči, průměrný věk dětí, které jsou v náhradní péči, je dva roky. Předpoklad o nejžádanějším prvním roku života dítěte pro žadatele se nám v našem vzorku nepotvrdil.

Nejoptimálnějším věkem pro dítě, kdy by mělo být svěřeno do náhradní péče, když není možnost zůstat v biologické rodině, je umístit dítě co nejmenší. Celkem malé dítě vnímá a uvědomuje si změnu prostředí prostřednictvím smyslových vjemů, co se mu zakóduje v jeho těle. Větší dítě si změnu zapamatuje a registruje ji rozumem. Jelikož změna může být pozitivní, k lepšímu, musí si na ni zvykat. Předpokládáme, že příchodem hodně malého dítěte do rodiny, bude vše přirozenější. Když je dítě větší, třeba s ním komunikovat a proces adopce je náročnější. Vždy je důležitější vnímat a respektovat potřeby a požadavky dítěte.

V třetím předpokladu jsme se domnívali, že příprava žadatelů z jejich pohledu není dostatečná, protože jsou nedostatečně připraveni na adaptační období, které považují za jedno z nejtěžších fází náhradní rodiny.

Celková příprava žadatelů vytváří prostor pro zrealizování očekávání rodičovských párů, pro posouzení jejich motivace, otvírá prostor pro jejich problémové otázky, kde mohou v případě problémů hledat odbornou pomoc, co se nám potvrdilo i v průzkumu.

Jak už jsme uvedli, adaptační období považujeme za nejdůležitější pro celý další život v náhradní rodině. Interakce mezi náhradními rodiči a dítětem je v adaptačním období nejnáročnější, což potvrdilo 56,5 % žadatelů. Svědčí o tom fakt, že 43,5 % dětí si vyžaduje po příchodu do rodiny více pozornosti, či jsou to doteky a nebo fyzická blízkost. Příchodem dítěte do rodiny se mění celkový způsob života žadatelů, což potvrdilo 52,2 % respondentů. Součástí přípravy žadatelů o náhradní rodičovství je jejich příprava na způsob podání informací dítěti o jeho totožnosti. Jak vyplynulo z průzkumu, doteď 56,5 % dětí neví o svém původu. Předpokládáme, že důvodem je krátká doba péče o dítě, což je u 47,8 % žadatelů jen půl roku. Dalším důvodem je fakt, že většina svěřených dětí nedosáhla vhodnou věkovou kategorií (3-6 let), která se považuje za optimální pro zveřejnění této závažné informace.

Žadatelé mají mnoho otázek týkajících se prvního setkání v dětském domově, nevědí, co je čeká, či se budou dítěti líbit, či se bude dítě líbit jim. Přemýšlejí o tom, jaká bude reakce dítěte, či bude splněné jejich očekávání. Prvnímu setkání se věnuje po čas přípravy velká pozornost, což se odrazilo i v průzkumu, a tuto informaci zároveň považovalo 78,3 % žadatelů jako přínos k první interakci. 43,5 % žadatelů první setkání s dítětem považovalo za nejhezčí den v životě, 21,7 % žadatelů prožívalo při setkání pocit štěstí, za úžasný den ho považovalo 17,4 % žadatelů. Do procesu adaptace patří i bezprostřední reakce okolí na příchod dítěte do rodiny, které se mohou časem měnit, ve smyslu pozitivním nebo negativním, mohou také zůstat i nezměněné. Každý má právo na svůj názor a postoj k dané problematice. Někdy se stává, že náhradní rodiny jdou příkladem pro budoucí žadatele. Vůči náhradním rodinám a jejich dětem je společnost více vnímavá. Záleží jen od rodiny či zvolí strategií otevřené komunikace, a nebo se před světem uzavře. Je to na jejich volbě a rozhodování. V našem vzoru se 39,1 % rodin na příchod dítěte těšilo, 26,1 % přijalo dítě s nadšením. Hodnotíme to velmi pozitivně, nakolik rodiče zvládli reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova dobře, čím se nám potvrdila efektivnost přípravy. Můžeme konstatovat, že náhradní rodiče si vytvořili obranný mechanismus na zvládnutí reakcí prostředí.

Celková příprava se ukázala pro žadatele přínosem. Předpoklad, že příprava žadatelů není dostatečná z jejich pohledu, nakolik nejsou připraveni na adaptační období, které považují za nejdůležitější, se nám nepotvrdily.

Ve čtvrtém předpokladu jsme předpokládali, že žadatelům na náhradní rodinnou péči a osvojení vyhovuje více individuální a dyadická příprava než skupinová. Proces přípravy má určité podmínky, rozsah a obsah, který musí žadatelé absolvovat, co jsme blíže rozebrali v teoretické části. Do rozsahu patří i forma přípravy – individuální, dyadická a nebo skupinová. Žadatelům nejvíce vyhovovala dyadická (párová) příprava – 56,5 %. Individuální vyhovovala 43,5 % žadatelů. Na základě zjištění můžeme konstatovat, že v dyadické přípravě mají manželé pocit vzájemné podpory. Skupinová příprava není pro rodiče vyhovující. Motivací pro účast žadatelů ve skupině by mohly být získané informace, netradiční sestava lidí, kteří jsou si v něčem podobní, zamyšlení se jiným způsobem a z jiného úhlu pohledu nad tím, co už s partnerem několikrát řešili. Předpoklad, že žadatelům více vyhovuje individuální a dyadická příprava, než skupinová se nám potvrdilo. Na základě uvedených výsledků se potvrdila nejen důležitost celkového procesu přípravy, ale ukázaly se i nejdůležitější oblasti, citlivé pro vyvíjející se vztah s dítětem, v kterých je potřebné s párem pracovat. Význam vidíme hlavně v zodpovědném výběru a přípravě žadatelů o náhradní péči v rodině. Náhradní rodičovství je nejlepší forma řešení osudu opuštěného dítěte, pro které je život v rodině nevyhnutelnou podmínkou jeho zdravého vývoje.

ZÁVĚR

Z průzkumu, který jsme uskutečnili, jednoznačně vyplynula potřeba nadále se intenzivně zabírat problematikou NRP a celkové přípravě žadatelů na náhradní rodičovství. Cílem naší bakalářské práce bylo prezentovat formy náhradní výchovné péče v České republice z pohledu právní úpravy, poukázat na náhradní rodičovství jako na nejlepší alternativu pro opuštěné děti a na důležitost kvalitní přípravy žadatelů na některou z forem náhradní péče v rodině. V zájmu dítěte je důsledný výběr a příprava žadatelů, kteří splňují osobitní a morální požadavky pro vytvoření vhodného náhradního rodinného prostředí. Náhradní rodinná výchova představuje procento práce v rámci klientele městského úřadu, oddělení sociálně právní ochrany dětí. V praxi se používají různé metodiky na přípravu, které byly zpracované za účelem sjednocení postupu všech subjektů vykonávajících přípravu žadatelů na náhradní rodinnou péči.

Náhradní rodičovství se v samotné podstatě od přirozeného rodičovství ničím neliší. Spočívá ve vnitřní akceptaci a zodpovědné výchově dítěte. Počet žadatelů o maličké, zdravé a bílé dítě několikrát převyšuje počet dětí, které by z právního hlediska byly vhodné na náhradní výchovu. Problém setrvávání dětí v dětských domovech je způsobený nejen nízkou tolerancí veřejnosti, ale velký podíl na tomto stavu je i legislativa. V současnosti, jak jsme už uvedli, od 1. 1. 2013 nabývá práva změna v zákonu 94/1963 o rodině. V oblasti náhradní rodinné péče přináší inovaci. Vychází z toho nové způsoby náhradní péče, a to tzv. profesionální pěstounská péče a také prošel změnou způsob osvojení (adopce), změnila se čekací doba rozmyšlení pro biologické rodiče. Více změn v tomto systému proběhne v roce 2014.

Za důležité také považujeme aktivnější spolupráci se státními i nestátními sektory, které můžou přispět k efektivnějšímu výsledku NRP. K čemu můžeme přiřadit i důležitost zpětné vazby v komunikaci, co není na požadované úrovni a bylo by potřebné jej zkvalitnit. Proces a potřebná příprava žadatelů naznačuje náročnost a problémovost celé věci. Na základě výsledků přípravy se vybírají nejvhodnější náhradní rodiče, případně se zamítají ti, kteří nebyli vhodní anebo úplně přesvědčení o náhradním rodičovství. Věříme, že uvedený proces, kterým žadatelé o náhradní

rodinnou péči procházeli, je správným procesem, jak se ideálu přiblížit a vzájemně se obohatit.

Jako doporučení pro praxi z našeho pohledu, by bylo zajímavé sledování prozkoumaného vzoru v časovém horizontu dvou a postupně čtyřech let, s cílem vidět fungování rodin s osvojeným dítětem, zveřejnění informací o totožnosti dítěte, vyskytující se problémy s dítětem v rámci rodiny, začlenění dítěte do rodiny a jeho přijetí sociálním okolím. Spolupráce s klienty městského úřadu se končí poskytnutím možnosti otevřením kontaktu v případě potřeby a nebo jejich zájmu. Odborné služby, které poskytuje městský úřad jsou tu proto, aby potřebná pomoc byla lidem dostupná, aby mohli hledat cestu a řešení.

Zjištěné výsledky průzkumu přinesly podporu pro zkvalitnění existujícího modelu práce při přípravě se žadateli. Věříme, že hlubší nahlédnutí do života náhradních rodin, žijících okolo nás, by pozitivně ovlivnilo veřejnou mínění a změnilo postoje mnohých lidí.

SEZNAM ČESKÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- Archelová, C. 2001. *Dítě v náhradní rodině*. Praha: portál, 2001. ISBN 80-7178-578-4.
- Bubleová, V., Benešová, L. *Adopce – Hledáme nové rodiče*. In: *Náhradní rodinná péče*. Roč.4,2001, č.2, 32-35 s. ISSN 1212-3765
- Cleese J., skynner, R. 1998. *Rodina a jak v ní zůstat naživu*. Praha: portál, 1998. ISBN 80-7178-281-5.
- Dobson, J.1997. *Rodičovství chce odvahu*. Praha: Návrat domu, 1995. ISBN 80-85495-45-7.
- Geisslerova, Ch. *Žádný strach před radou a pomocí*. In: *Zkušenosti adoptivních a pěstounských rodičů odjinud*, Praha: Fond ohrožených dětí, 1996. 13 s.
- Kovařík, J. a kolektiv. 2004. *Náhradní rodinná péče v praxi*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-957-7.
- Langmeier, J. Matějček, Z. 1974. *Psychologická deprivace v dětství*. Praha: Avicenum, 1974. 17 s.
- Matějček, Z. 1989. *Rodiče a děti* 2.vyd.,Praha: Avicenum,, 1989. ISBN 08-056-89.
- Matějček, Z. 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: portál, 1994. 16-105 s. ISBN 80-85282-83-6.
- Matějček, Z. 1996. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- Matějček, Z. a kolektiv. 1999. *Náhradní rodinná péče*. 1.vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.
- Matějček, Z. 2000. *Škola rodičů*. Praha: Maxdorf, s.r.o., 2000. ISBN 80-85912-29-5.
- Matějček, Z. a kolektiv. 2002. *Osvojení a pěstounská péče*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

- Matějček, Z., Dytrych, Z. 1994. *Děti, rodina a stres*. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-8582-406-X.
- Matějček, Z., Dytrych, Z. 1999. *Nevlastní rodiče a nevlastní děti*. Praha: Grada, 1999. ISBN 80-7169-897-0.
- Matoušek, O. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 1.vyd. Praha: Slon, 1993. 10 s. ISBN 80-901424-7-8.
- Možný, I. 1999. *Sociologie rodiny*. Praha: SPN, 1999. ISBN 80-858550-75-3.
- Pazlarová, H. *Nové formy pěstounské péče v zahraničí*. Náhradní rodinná péče. 2003. roč. 6, č. 1, s. 26-28.
- Pernerová, Rotraud, A. 2000. *Tabu v rodinné komunikaci*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-029-4.
- Říčan, P., Krejčířová, D., a kolektiv. 1995. *Dětská klinická psychologie*. Praha: Grada, 1995. ISBN 80-7169-168-2.
- Satirová, V. 1994. *Kniha o rodině*. Praha: Práh, 1994. ISBN 80-901325-0-2.
- Vágnerová, M. 2000. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- Vrtbovská, P. *Moderní péče o ohrožené a opuštěné děti*. Praha: Natama, 2005, 75 s.
- Westphalová, L. *Právo a rodina: rodina, manželství, děti a mládež, dědictví*. Praha: Linde, 2000-, sv. ISBN 1212-866X.

SEZNAM ZAHRANIČNÍ LITERATURY A PRAMENŮ

Matej, V. a kolektiv. 2000. *Profesionální rodič alebo gul'atá kocka*. Bratislava: OZ Návrat, 2000. ISBN 80-967908-1-1.

Matula, Š. *Stabilné rodinné prostredie – podmienka optimálneho psychického rozvoja detí a prevencie sociálno-patogických javov*. In: *Ohrozené dieťa v ohrozenom svete*. Bratislava: Detský fond SR, 1995. s.7-27.

Roháček, M., Matej, V. 2001. *Hľadáme rodičov, aj opuštené deti potrebujú rodinu*. Bratislava: OZ návrat, 2001. ISBN 80-968539-3-7.

Roháček, M. a kolektiv 1998. *Zvykáme si jeden na druhého alebo nová náhradná rodina v procese adaptácie*. Bratislava: OZ Návrat, 1998. ISBN 80-967908-0-3.

Rozinajová, H. 1981. *Výchova pre život v rodine*. Martin: 1981. 39-82 s.

Schooler, J. E. 1999. *Adopci- vztah založený na sľube*. Bratislava: Návrat domov, 1999. 22 s. ISBN 80-967954-2-2.

NEPUBLIKOVANÉ PRAMENY:

SPDDD Úsmev jako dar. 2003. PRIDE pro zájemcov o náhradné rodičovství a adopci. Bratislava: SPDDD-ÚaD, 2003.

PRÁVNÍ PRAMENY:

94/1963 Sb. zákon o rodině.

359/1999 Sb. sociálně právní ochrana dítěte.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.icm.cz/osvojeni>

<http://www.mpsv.cz/search.php>

VYSVĚTLIVKY:

NRP – náhradní rodinná péče

NOP – náhradní osobní péče

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Porovnání forem náhradní výchovy	str. 38
Graf 2: Vzdělání žadatelů	str. 39
Graf 3: Vývoj myšlenky přijat dítě z dětského domova	str. 39
Graf 4: Iniciátor myšlenky na náhradní rodinnou péči	str. 41
Graf 5: Rozhodování manželských párů pro náhradní rodinnou péči z časového hlediska trvání manželství	str. 41
Graf 6: Průměrný čas od podání žádosti po moment příchodu dítěte do rodiny	str. 42
Graf 7: Délka péče o dítě	str. 43
Graf 8: Výběr dítěte rodiči v dětském domově	str. 44
Graf 9: Příčiny odmítnutí dítěte žadatelem v dětském domově	str. 46
Graf 10: Představa o dítěti	str. 47
Graf 11: Přehled věku dětí v náhradní rodině	str. 47
Graf 12: První setkání s dítětem	str. 49
Graf 13: Největší problém bezprostředně po přijetí dítěte do rodiny	str. 50
Graf 14: Změna způsobu života ovlivněná příchodem dítěte	str. 51
Graf 15: Reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova do rodiny	str. 52
Graf 16: Přehled, zda dítě ví pravdu o svém původu	str. 53
Graf 17: Řešení možných výchovných problémů	str. 54
Graf 18: Překvapilo Vás dítě něčím po příchodu do rodiny	str. 56
Graf 19: Kontakt s rodinou, která má dítě v náhradní rodinné péči	str. 57
Graf 20: Forma přípravy, která vyhovuje žadatelům	str. 58

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Prozkoumaný soubor	str. 36
Tabulka 2: Porovnání forem náhradní výchovy v rodině	str. 37
Tabulka 3: Vzdělání žadatelů	str. 38
Tabulka 4: Vývoj myšlenky přijat dítě z dětského domova	str. 40
Tabulka 5: Iniciátor myšlenky na náhradní rodinnou péči	str. 40
Tabulka 6: Rozhodování manželských párů pro náhradní rodinnou péči z časového hlediska trvání manželství	str. 42
Tabulka 7: Průměrný čas od podání žádosti po moment příchodu dítěte do rodiny	str. 43
Tabulka 8: Délka péče o dítě	str. 44
Tabulka 9: Výběr dítěte rodiči v dětském domově	str. 45
Tabulka 10: Příčiny odmítnutí dítěte žadateli v dětském domově	str. 45
Tabulka 11: Představa o dítěti	str. 46
Tabulka 12: Přehled věku dětí v náhradní rodině	str. 48
Tabulka 13: První setkání s dítětem	str. 49
Tabulka 14: největší problém bezprostředně po přijetí dítěte do rodiny	str. 50
Tabulka 15: Změna způsobu života ovlivněná příchodem dítěte	str. 51
Tabulka 16: Reakce okolí na příchod dítěte z dětského domova do rodiny	str. 52
Tabulka 17: Přehled, zda dítě ví pravdu o svém původu	str. 53
Tabulka 18: Řešení možných výchovných problémů	str. 54
Tabulka 19: Překvapilo Vás dítě něčím po příchodu do rodiny?	str. 55
Tabulka 20: Kontakt s rodinou, která má dítě v náhradní rodinné péči	str. 56
Tabulka 21: Forma přípravy, která vyhovuje žadatelům	str. 57

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Dotazník použitý při výzkumu

Příloha B - Dotazník žadatele o svěření dítěte do náhradní péče

PŘÍLOHY

PŘÍLOHA 1: DOTAZNÍK NÁHRADNÍM RODIČŮM

Dobrý den, jmenuji se Iva Honzová, jsem studentkou oboru Andragogiky na Univerzitě J.A. Komenského, Praha. Chtěla bych Vás tímto požádat o vyplnění mého dotazníku k bakalářské práci, jejíž téma je: „**Náhradní rodina jako záchrana nechtěných dětí**“. Výsledky dotazníku budou výhradně sloužit pro účely mé bakalářské práce a jsou zcela anonymní.

Děkuji Vám předem za poskytnuté informace a ochotu spolupracovat.

Pohlaví žadatelů:

- a) žena
- b) muž

Vzdělání žadatelů:

- a) žena VŠ SŠ SOU Z
- b) muž VŠ SŠ SOU Z

1) Máte svěřené dítě do náhradní rodinné péče, v jakém je věku?

- a) ANO věk 1 2 3 4 5 a více let

2) Délka péče o dítě

- a) 0,5
- b) 1
- c) Více jak 1 rok

3) Jak se vyvíjela myšlenka o náhradní rodinou péči?

- a) TV program
- b) Článek v časopise
- c) Okolí (známý, rodina)

4) Kdo byl iniciátor myšlenky o náhradní rodinnou péči?

- a) manžel
- b) manželka
- c) oba

5) Kdy jste se rozhodli pro náhradní rodinnou péči?

- a) před uzavřením manželství
- b) po dvou letech manželství
- c) po čtyřech letech manželství
- d) po sedmi letech manželství
- e) po 10ti a více letech manželství

6) Jaká byla vaše představa o dítěti?

- a) věk
- b) vzhled
- c) pohlaví
- d) vlastnosti
- e) jiné
- f) žádné

7) Splnila se vaše představa, očekávání o dítěti?

- a) ano
- b) ne

8) Jaké bylo vaše první setkání s dítětem v dětském domově?

- a) pocit štěstí
- b) zázračný
- c) smíšený
- d) bezmocnost
- e) nejkrásnější v životě
- f) smutek a údiv
- g) na pocity nebyl čas

9) Vybrali jste si hned, a nebo jste některé z nabízených dětí odmítli?

- a) hned
- b) odmítli 1x
- c) odmítli 2x

10) Jak jste dítě odmítli, jaké byly příčiny odmítnutí vhodných dětí?

- a) jiné etnikum
- b) vysoký věk
- c) zdravotní stav

11) Jak dlouho od podání žádosti o náhradní rodinnou péči se vám podařilo dítě přivést do rodiny?

1 2 3 5 7 a více

12) Co vám dělalo největší problém bezprostředně po přijetí dítěte do rodiny?

- a) uspořádání dne dítěte
- b) zvyk jeden na druhého

- c) noční vstávání
- d) nemocnost dítěte
- e) pocit neužitečnosti partnerky / partnera
- f) jiné

13) Jak přijalo vaše okolí příchod dítěte do rodiny?

- a) velmi dobře
- b) s nadšením
- c) úplně normálně
- d) celá rodina se těšila
- e) blízké okolí dobře
- f) našli se i nepřející

14) V čem se nejvíce změnil váš způsob života příchodem dítěte?

- a) uspořádání dne
- b) smysl dne
- c) způsob života
- d) ve všem

15) Řekli jste už vašemu dítěti, že je adoptované (osvojené), v pěstounské péči?

- a) ano
- b) částečně
- c) ne

16) S kým by jste řešili problémy, které by se vyskytly při výchově osvojeného dítěte?

- a) sami
- b) v rámci rodiny
- c) s lékařem

- d) s psychologem
- e) se sociálním pracovníkem

17) Setkáváte se s nějakou rodinou, která má dítě v náhradní rodinné péči?

- a) ano, často
- b) občas, někdy
- c) ne

18) Myslíte si, že příprava žadatelů je přínosem pro budoucí první setkání s dítětem?

- a) ano
- b) částečně
- c) ani ne
- d) ne

19) Která příprava žadatelů o náhradní rodinnou péči vám nejvíce vyhovuje?

- a) individuální
- b) dyadická (párová)
- c) skupinová (skupinové setkání)

20) O kterou z forem náhradní rodinné péče jste měli zájem při podání žádosti?

- a) adopce (osvojení)
- b) pěstounská péče

21) Která s forem náhradní rodinné péče vám byla nabídnuta?

- a) adopce (osvojení)
- b) pěstounská péče

22) Překvapilo vás dítě něčím po příchodu do rodiny?

- a) bylo nepřiměřeně uzavřené, odmítalo fyzické kontakty
- b) vyžadovalo si více pozornosti (doteky, fyzickou blízkost)
- c) nekontrolovaně jedlo
- d) různé tiky (mimika tváře, nepřírozené pohyby těla)
- e) rychle se adaptovalo

PŘÍLOHA Č.2: DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ PÉČE

MĚSTSKÝ ÚŘAD Hodonín, odbor sociálně právní ochrany dětí, Masarykovo nám. 53/1,
oddělení sociálně-právní ochrany dětí,
695 01 Hodonín

ČÁST A (vyplní každý z manželů)

DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

Datum.....

adopce pěstounská péče poručenství

OSOBNÍ ÚDAJE

Jména a příjmení rozená

Bydliště telefon

Datum narození let Místo narození

Č. občanského průkazu/pasu

Státní příslušnost Národnost

Stav

POŘADÍ MANŽELSTVÍ:Trvání předchozích manželství (od-do):

Kdo podal návrh na rozvod a z jakého důvodu:

Z předchozích manželství jsou děti ano/ne kolik

VZDĚLÁNÍ (název školy, povolání nebo profesní zaměření, odborné zkoušky)

základní vyučen v oboru

středoškolské

vysokoškolské

jiné odborné zkoušky

SOUČASNÉ ZAMĚSTNÁNÍ (název zaměstnavatele, Vaše postavení v zaměstnání apod.)

-
-
-

ZÁJMY

Jste členem: zájmového sdružení	ano/ne	sportovního oddílu	ano/ne
občanského sdružení	ano/ne	politické strany	ano/ne
náboženské společnosti	ano/ne	jiné.....	

strana 2

RODIČE :

MATKA

jméno: rozená:
datum narození:
bydliště:
povolání:
datum a příčina úmrtí:
zdravotní stav:

OTEC

jméno:
datum narození:
bydliště:
povolání:
datum a příčina úmrtí:
zdravotní stav:

Rozvedli se Vaši rodiče? Z jakého důvodu, kdy?

Uzavřeli nové manželství? Kdy?

Kdo Vás vychovával kromě rodičů (např. po rozvodu/úmrtí rodičů)?

Vaši sourozenci (seřadte podle data narození, uveďte, zda jsou sourozenci vlastní (vl)/nevlastní(n)/polorodí(p))

Jméno	narození	vl/n/p	stav	děti	zaměstnání
.....
.....
.....

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a, jsou pravdivé a jsem si vědom/a toho, že uvedení údajů nepravdivých může mít za následek vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

Datum:

Podpis žadatele:

ČÁST B

DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

ŽADATELÉ VYPLNÍ SPOLEČNĚ

Datum Vašeho sňatku

Délka známosti před sňatkem:měsíců /let

Délka společného soužití před sňatkemměsíců /let

BYTOVÉ PODMÍNKY

(uveďte, kde žijete, jak velký obýváte byt nebo dům, máte-li zahradu, vybavení bytu, okolí..)

Uveďte vlastnický vztah k bytu nebo domu, kde žijete:

Žije někdo s Vaší rodinou ve společné domácnosti?(kdo, z jakého důvodu, jak dlouho):

Ostatní majetkové poměry:

FINANČNÍ SITUACE RODINY:

Pravidelný hr. příjem muže: ano/ne ve výši:.....Kč

Pravidelný hr. příjem ženy: ano/ne ve výši:.....Kč

Příjmy nepravidelné: ano/ne ve výši:.....Kč

Dávky státní sociální podpory: ano/ne ve výši:.....Kč

Dávky sociální péče: ano/ne ve výši:.....Kč

Soudně určená vyživovací povinnost: ano/ne ve výši:.....Kč

Jiná platební povinnost ano/ne ve výši:.....Kč

.....

Potvrzujeme, že všechny uvedené údaje jsou pravdivé a jsme si vědomi toho, že uvedení údajů nepravdivých může mít za následek vyřazení naší žádosti z evidence žadatelů.

Datum:

Podpisy žadatelů:

Prilohy k dotazníku:

- *fotografie žadatelů (ne starší jednoho roku) a jejich dětí (mají-li je)*
 - *potvrzení o příjmech*
 - *kopie oddacího listu*
 - *lékařská vyšetření podle orgánu sociálně-právní ochrany*
 - *další doklady, které si vyžádá orgán sociálně-právní ochrany*
-

ČÁST C

DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

ÚDAJE O DĚTECH V RODINĚ (EVENT. DALŠÍCH DĚTECH VLASTNÍCH)

Jméno a příjmení:

Datum narození:

současný pobyt dítěte:

DÍTĚ je

- *vlastní obou manželů* *vlastní muže* *vlastní ženy*

uved'te jméno druhého rodiče, event. pořadí manželství, ze kterého je dítě narozeno

- *osvojené* *nebo v pěstounské péči*

popište zdravotní stav dítěte (zda se dlouhodobě léčí, zda prodělal/a běžná dětská onemocnění):

dítě trpí postižením: tělesným *smyslovým* *nebo duševní poruchou*

pokud ano, jedná se o stav: vrozený *trvalý* *nebo dlouhodobý* *krátkodobý*

ostatní důležité údaje o dítěti:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

současný pobyt dítěte:

DÍTĚ je

- vlastní obou manželů vlastní muže vlastní ženy

uveďte jméno druhého rodiče, event. pořadí manželství, ze kterého je dítě narozeno

- osvojené nebo v pěstounské péči

popište zdravotní stav dítěte (zda se dlouhodobě léčí, zda prodělal/a běžná dětská onemocnění):

dítě trpí postižením: tělesným smyslovým nebo duševní poruchou

pokud ano, jedná se o stav: vrozený trvalý nebo dlouhodobý krátkodobý

ostatní důležité údaje o dítěti:

Jméno a příjmení:

Datum narození:

současný pobyt dítěte:

DÍTĚ je

- vlastní obou manželů vlastní muže vlastní ženy

uveďte jméno druhého rodiče, event. pořadí manželství, ze kterého je dítě narozeno

- osvojené nebo v pěstounské péči

popište zdravotní stav dítěte (zda se dlouhodobě léčí, zda prodělal/a běžná dětská onemocnění):

dítě trpí postižením: tělesným smyslovým nebo duševní poruchou

pokud ano, jedná se o stav: vrozený trvalý nebo dlouhodobý krátkodobý

ostatní důležité údaje o dítěti:

(ČÁST D – vyplní pracovníce pro NRP při šetření v rodině)

ČÁST E

DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE

ÚDAJE O ZDRAVOTNÍM STAVU

(VYPLNÍ KAŽDÝ Z MANŽELŮ)

Jméno:

Datum narození:

RODINNÁ ANAMNÉZA:

- vyskytlo se ve Vaší rodině (rodiče, sourozenci, děti) nějaké dědičné nebo závažné onemocnění?

ne ano jaké:

OSOBNÍ ANAMNÉZA:

- jaká závažnější onemocnění jste prodělal/a?

- byl/a jste pro somatické (interní, neurologické, ortopedické, apod.) onemocnění někdy hospitalizovaný/á v nemocnici?

ne ano kdy:
pro jaké onemocnění:

byl/a jste pro duševní onemocnění někdy hospitalizovaný/a v nemocnici?

ne ano kdy:
pro jaké onemocnění:

utrpěl/a jste nějaký závažný úraz?

ne
ano kdy:
jaký:
zůstaly Vám nějaké trvalé následky? ne
ano jaké:

SOUČASNÝ ZDRAVOTNÍ STAV:

- léčíte se v současné době na nějaké somatické (interní, neurologické, ortopedické..) onemocnění?

ne ano jaké:

- léčíte se v současné době pro nějaké duševní onemocnění?

ne ano jaké?

ČÁST E

strana 2

- docházíte pravidelně k praktickému lékaři?

ne ano jak často:
z jakého důvodu:

- docházíte k odbornému lékaři?

ne ano jaké odbornosti:
pravidelně občas
z jakého důvodu:

- užíváte trvale léky?

ne ano jaké (vyjmenovat)

- máte nějaké zdravotní obtíže a omezení?

ne ano jaké:

- pobíráte invalidní důchod?

ne ano částečný plný
Od kdy:

- cítíte se zdrav/a?

ano

ne jaké máte potíže:

Potvrzuji, že údaje, které jsem uvedl/a, jsou pravdivé, jsem si vědom/a toho, že uvedení údajů nepravdivých může mít za následek vyřazení mé žádosti z evidence žadatelů.

Datum:

Podpis žadatele:

ČÁST F

**DOTAZNÍK ŽADATELE O SVĚŘENÍ DÍTĚTE DO NÁHRADNÍ RODINNÉ PÉČE
LÉKAŘSKÉ VYŠETŘENÍ – VYPLNÍ REGISTRUJÍCÍ PRAKTICKÝ LÉKAŘ PRO DOSPĚLÉ**

Jméno:

Datum narození:

Rodinná anamnéza:

Sociální anamnéza:

Osobní anamnéza:

ŽADATEL/KA TRPÍ:

-chronickým onemocněním

ANO/NE

- tělesnou vadou spojenou s těžším omezením pohyblivosti

ANO/NE

- smyslovou vadou těžšího stupně

ANO/NE

- onemocněním, které by dítě ohrožovalo

(např. TBC, bacilonosičství, pohlavní choroby..)

ANO/NE

ŽADATEL/KA MÁ:

- sníženou duševní schopnost ANO/NE
 - nedostatečné vlastnosti výchovné a charakterové vady (alkoholismus, asocialita) ANO/NE
 - nervová a psychická onemocnění ANO/NE
-

ŽADATEL/KA JE V LÉČENÍ ODBORNÉHO LÉKAŘE: ANO/NE
(pokud ano, uveďte, na kterém odborném pracovišti je v léčení)

strana 2

OBJEKTIVNÍ VYŠETŘENÍ:

Váha:

Výška:

Krevní tlak:

Orientace:

Kontakt:

Sluch:

Zrak:

Chůze a stoj:

Pohyblivost:

Hlava:

Hrudník:

Břicho:

Páteř:

Končetiny – horní:

Končetiny – dolní:

strana 3

ZHODNOCENÍ SOCIÁLNĚ-ZDRAVOTNÍ ÚROVNĚ RODINY:
(z hlediska vytváření zdravých životních podmínek)

SOUČASNÁ TERAPIE:

DIAGNOSTICKÝ SOUHRN:

PŘILOŽENÉ ODBORNÉ NÁLEZY:

Datum:

Razítko a podpis lékaře:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: **Iva HONZOVÁ**

Obor: **Vzdělávání dospělých**

Forma studia: **bakalářské prezenční studium**

Název práce: **Náhradní rodina jako záchrana nechtěných dětí**

Rok: **2013**

Počet stran bez příloh: **70 stran**

Celkový počet stran příloh: **17 stran**

Počet titulů české literatury a pramenů: **24 titulů**

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: **6 titulů**

Počet internetových zdrojů: **2 zdroje**

Vedoucí práce: **PhDr. Jana Slezáková**